

Hela Holma

En studie av ett grannskap

Alyssa Lewin

Stina Zetterdahl

Handledare: Magnus Andersson

Examensarbete

[Kultur- och medieproduktion]

Vårterminen 2012

K3, Malmö högskola

Abstract

The purpose of this master thesis is to investigate the residential area Holma, Sweden, its preconditions and how it is experienced by the people that reside and work there, and to analyze and discuss this from theoretical viewpoints regarding space, place, urbanity and neighborhood. Furthermore, the aim is to identify resources for the promotion of community and sustainable improvement. The work is written from a social constructionist perspective in which one premise is that people, through their actions form meaning and that this behaviour itself is influenced by social structures. The empirical work consists of ethnographic studies that are further analyzed through the previously mentioned theoretical basis. The study culminates in discussions about the importance of civic engagement and long-term perspective in the implementation of the initiatives. A major strong point is that people should have the opportunity to identify and have influence over their place, as thorough knowledge of a place is to be found through its people. The thesis shows how the social resources that operate in the field should be better used for development of a strong neighborhood and community.

Keywords: Place, Neighborhood, Community, Social sustainability, Holma.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
2 Problem, syfte och frågeställningar	6
3 Bakgrund och kontextualisering	7
3.1 Malmö.....	7
3.2 Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö.....	8
3.3 Holma.....	10
4 Teori	12
4.1 Positionering.....	12
4.2 Kunskapsteoretiskt ramverk.....	12
4.3 Rumslighet och plats.....	13
4.3.1 Plats.....	13
4.3.2 Rumslighet.....	15
4.3.3 Skapandet av platsmässig mening.....	17
4.4 Staden – inledning.....	18
4.4.1 Urbanitet och det urbana rummet.....	18
4.4.2 Aspekter av stadens ytor och dess användning.....	21
4.5 Grannskap – inledning.....	23
4.5.1 Neighborhood.....	24
4.5.2 Community.....	25
4.5.3 Grannskap.....	26
5 Metod	30
5.1 Metodologiskt ramverk.....	30
5.2 Tillträde.....	31
5.3 Empiriskt material.....	32
5.3.1 Lista över informanter.....	32
5.3.2 Observationer.....	32
5.3.3 Intervjuer och informella samtal.....	34
5.3.4 Workshops.....	35
5.3.5 Dokument.....	35
5.4 Analytiska utgångspunkter.....	37
5.5 Metodgranskning.....	38
6 Resultat och analys	40
6.1 Platsen Holma.....	40
6.2 Fysiska aspekter.....	42
6.3 Gränsdragningar.....	43
6.4 Mötesplatser och aktivitet.....	45
6.5 Hantering av problem.....	47
6.6 Känslan av grannskap.....	48
6.7 Medborgarna och projekten.....	49
7 Uppslag för fortsatt arbete	52
7.1 Problem med projekt.....	52

7.2 Dela Holma.....	53
7.2.1 <i>Styrkor och svagheter</i>	54
7.2.2 <i>Liknande initiativ</i>	55
8 Sammanfattning och diskussion.....	56
9 Referenslista.....	58
9.1 Tryckta källor.....	58
9.2 Otryckta källor.....	60

1 Inledning

Hur mår du, Malmö? är namnet på en artikelserie i dagstidningen Sydsvenskan, där läsaren får kontinuerliga lägesrapporter om Sveriges mediala problembarn, Malmö. Staden är frekvent omtalad i media för de sociala problem som råder i några av dess mindre välbärgade områden. Som kulturvetare och Malmöiter är vårt intresse av denna problematik tvåfaldig. Dels då det gäller staden vi bor i, vårt hem. Men också då staden som miljö är en arena för kulturella processer vilket gör den intressant ur ämnessynpunkt. I startgrupparna för vår masteruppsats bevittnade vi en diskussion mellan fastighetsägare i stadsdelen Holma och externa entreprenörer om hur man efterfrågade initiativ för förbättring av bostadsområdet. Diskussionen tycktes halta då man hade svårigheter att formulera hur problemen skulle angripas och processen utformas - och vad den skulle innebära. I Sydsvenskan kunde man i slutet av mars 2011 läsa om hur en grupp kvinnor sedan fyra år tillbaka kvällsvandrar genom Holma, i ett försök att bemöta och bemästra de problem med kriminalitet och otrygghet som området så ofta omtalas i samband med (Frosberg & Häggström 2011). Artikeln vittnar om två väsentliga saker: att Holma har problem och att det finns människor i området som vill ta itu med dessa.

Vi finner det intressant att mot bakgrund av detta undersöka hur en stadsdel fungerar och brukas av dess befolkning, och hur detta kan ha betydelse för arbete med utveckling av området. Uppsatsen kan ses som ett förarbete till utformandet av strategier för förbättring av ett grannskap. Vi vill här betona hur kulturproduktion kan vara ett verktyg som har kapacitet att engagera och erbjuda kreativa angreppssätt genom kopplingar till människors traditioner, intressen och intellektuella eller konstnärliga förmågor. Men vi vill också betona att man bör använda detta redskap väl underbyggt och avvägt. För att kunna föra resonemang kring Holma på ett mer teoretiskt plan har vi valt att ta avstamp i tankegångar kring plats och rumslighet och hur dessa företeelser formas och uppfattas. Vidare kopplas detta till en specifik slags rumslighet, staden och stadsdelen, i problematiserande av hur dessa rumsligheter levs och fungerar. Detta för att lägga en analytisk grund till det empiriska materialet, studien av Holma. Förhoppningen är att kunna skapa förståelse för denna plats, hur den levs och hur dess problem ska kunna bemötas på ett fungerande vis.

2 Problem, syfte och frågeställningar

Stadsdelen Holma i Malmö brottas, precis som flera andra stadsdelar i Sverige och internationellt, med problem såsom oroligheter, utanförskap och en uppfattning av bristande självkänsla. Åtgärder för att förbättra grannskapet i Holma efterlyses från flera håll och området är ett av de fem som Malmö stad prioriterar i arbetet med utveckling av social hållbarhet.

Syftet med denna uppsats är att undersöka bostadsområdet Holma, dess förutsättningar och hur det upplevs av befolkning och verksamma i området. Vidare är förhoppningen att kunna identifiera resurser för främjandet av ett gott grannskap.

Därmed vill vi undersöka följande frågor:

- Hur upplevs grannskapet i Holma av boende och lokala aktörer?
- Vad finns det för intressen av att arbeta med utvecklandet av ett gott grannskap i Holma?
- Vad finns det för möjligheter att arbeta med utvecklandet av ett gott grannskap i Holma?

3 Bakgrund och kontextualisering

3.1 Malmö

Nedan presenterar vi kort, för detta arbete relevanta, aspekter ur Malmös historia som har påverkat staden och dess områden. Vi presenterar vissa faktorer för hur staden har formats och hur den upplevs, och redogör även sammanfattat för särskilda initiativ för arbete med förbättrandet av staden och hur detta är relevant för vårt fokusområde, Holma.

Det är en dynamisk, brokig, bångstyrig och kaxig stad, landets tredje största och regionens huvudort. Men hur brokigt och komplext Malmö än är så har två helt skilda berättelser dominerat under en längre tid: det är berättelsen om den framgångsrika förvandlingen från grå industristad till hipp kunskapsstad som ofta krockar med berättelsen om en stad i social kris – ”gangsterstaden”. (Sandström 2012, *Bilden av Malmö behöver kompletteras*)

Malmö kännetecknades under lång tid som en industristad. Fram till slutet av 1960-talet blomstrade industrierna och människor immigrerade som arbetskraft från andra europeiska länder. Då situationen för industrierna försvårades kontinuerligt under 1970-talet ledde det till stora personalnedskärningar och nedläggningar (Bjurling & Berntsson 1994). Det största nederlaget kom då Malmös dominerande industri och industriella stolthet, skeppsvarvet Kockums, lades ner 1986. Nedläggningen blev dödsstöten för industristaden Malmö och under en relativt kort tid avindustrialiserades Malmö som härmed förlorade sin tidigare självklara identitet (Greiff 2008). Parallellt med de strukturella omställningar som ägde rum inom näringslivet omdanades även befolkningsstrukturen i staden. Tidigare ekonomiskt härledd immigration avlöstes av en kraftigare flyktinginvandring som resulterade i att den tidigare starka kopplingen mellan invandring och ekonomisk tillväxt bröts (Greiff 2008, Bjurling & Berntsson 1994). Malmö är idag en mångetnisk stad där det i nuläget finns över 170 länder representerade, och där 30 procent av Malmöborna är födda i utlandet (Malmö stad 2012, *Utländsk bakgrund*).

Efter industriernas avveckling behövde Malmö skapa sig en ny identitet och det lades mycket resurser på att profilera Malmö som en kunskapsstad. Idag har Malmö fått en ny

karaktär som universitetsstad med landets största högskola (Malmö högskola 2012) och som en attraktiv plats för affärsverksamhet och företagande. Staden har bland annat gjort sig känd för den påkostade byggnaden Turning Torso i det numera luxuösa området Västra Hamnen (Greiff 2008). Trots att Malmös förvandling ofta benämns som en framgångssaga har Malmö kritiserats för att inte kunna leverera bestående lösningar när det gäller social hållbarhet (Stenquist 2009). Kritiken har främst gällt att fokus legat på skapandet av nya exklusiva områden och därmed anses de socioekonomiskt utsatta områdena ha hamnat i skymundan:

I arbetet med Västra hamnen gick staden före, då lade man ner mycket pengar på det offentliga rummet, berättar Christer Larsson. Men staden måste visa att man menar allvar också i de utsatta områdena, det krävs en viljeyttring.

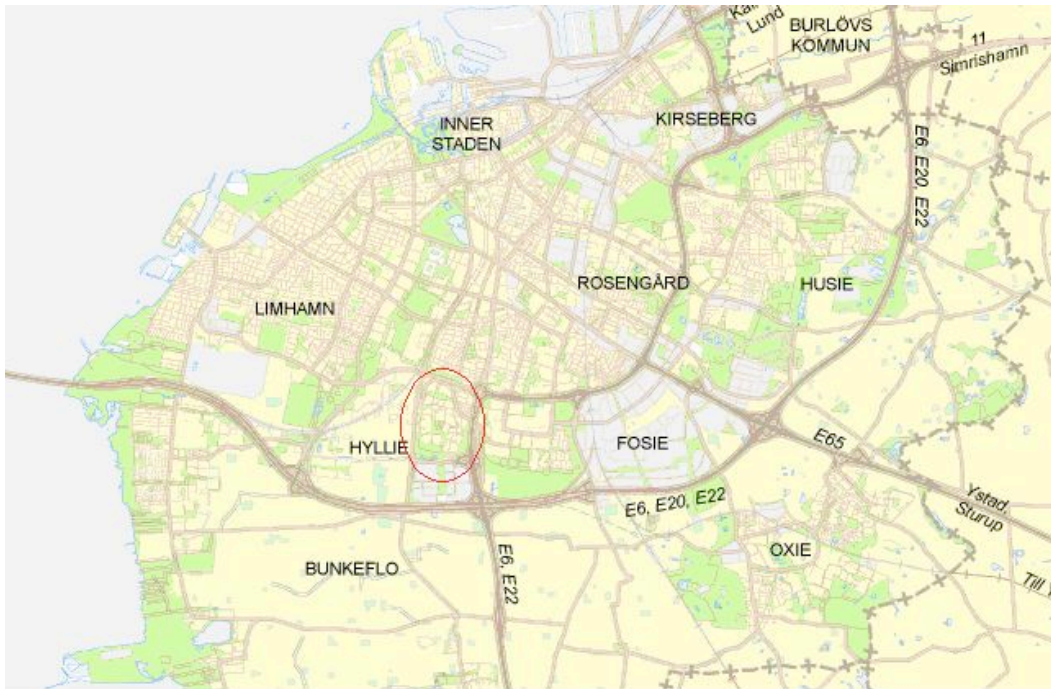
–□Samma metod som i Västra hamnen. Vi måste också gå före i socioekonomiskt utsatta områden. (Sandström 2012, *Malmö - staden som ska läkas*).

Dessa områden som stadsbyggnadsdirektören Christer Larsson talar om har även gjort sig kända utanför landets gränser som problemområden, det tydligaste exemplet är stadsdelen Rosengård som nästan anses vara synonymt med problem. Men Rosengård är långt ifrån den enda stadsdelen i Malmö som är drabbad av sociala svårigheter. Sammantaget kan sägas att dessa områden strukturellt karaktäriseras av hög arbetslöshet, sämre bostadsstandard och en till stor del utlandsfödd befolkning (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*).

3.2 Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö

Situationen för flyktingarna som anlände efter 70-talet skiljde sig markant från de arbetskraftsinvandrare som kom under 50- och 60-talet. Medan immigranterna som anlände under perioden före 70-talets början relativt snabbt slussades ut i arbetslivet, blev situationen för de senare invandrargrupperna helt annorlunda. Deras väg ut på arbetsmarknaden blev mycket längre trots att de i vissa fall hade hög formell utbildning (Bjurling & Berntsson 1994). Följderna av arbetsbrist och ofta uttalade fördomar mot utlandsfödda skapade en form av utanförskap (Greiff 2008) som stärktes av en strukturell placering av utlandsfödda i lågstatusområden, i kombination med att många nyinflyttade tenderar att bosätta sig i samma område som folk man känner en gemenskap och säkerhet med (Greiff 2008).

Stadsdelar och områden i Malmö kan skilja sig markant från varandra, både i utseende och utformning men även när det gäller medborgarnas välbefinnande och välmående, och det blir stundtals tydligt hur många områden inte har det väl ställt. Sedan början av 1990-talet har det varit fastställt att medellivslängden kan skilja sig med upp till åtta år mellan olika bostadsområden (Malmö stad 2010, *Kommission för ett socialt hållbart Malmö*). Anledningen till detta faktum är att flera saknar de mest grundläggande förutsättningarna för god hälsa, såsom drägligt boende, arbete samt ekonomiska och sociala resurser (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). I juli 2011 låg arbetslösheten i Malmö på 5,9 procent och riksgenomsnittet låg då på 3,5 procent (Malmö stad 2011, *Malmö i korta drag*). Som ansats till att försöka förbättra levnadsvillkoren i de områden där välfärden är som mest bristfällig fattade Kommunstyrelsen år 2010 beslut om att initiera *Områdesprogram för ett socialt hållbart Malmö*. Målet med den femåriga satsningen är att förbättra levnadsvillkoren i de mest utsatta områdena genom att skapa en hållbar stad där ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet går hand i hand. Ledord för områdesprogrammen är “fysiskt skelett och sociala muskler” (Malmö stad 2011, *Malmö i korta drag*). Med detta menas att stora fysiska förändringar ska ske men att det även ska investeras mycket kraft i utvecklandet av människors sociala förutsättningar att påverka sina liv, sina inkomstmöjligheter, sitt boende och sin utbildning. Tyngdpunkt läggs även vid involvering av och samarbete med befolkningen istället för att utföra något å deras vägnar (Malmö stad 2011, *Malmö i korta drag*). Totalt är det fem områden som ligger i fokus för områdesprogrammets arbete och ett av dem är Holma-Kroksbäck som tillhör stadsdelen Hyllie. Trots att områdena ofta benämns som sammanhängande är de två separata bostadsområden som är rumsligt avgränsade med ett grönområde. Vi har valt att definiera vårt fokusområde till Holma, för att ge arbetet en snävare ram.

Karta 1. Malmö (Holma inringat).

3.3 Holma

Från de stora kullarna som är ett utmärkande drag för Holma har man god utsikt söderut över den nya stadion, Öresundsbron och de fastigheter för såväl boende som kommers som i skrivande stund är under uppbyggnad. Hyllies södra område, Hyllievång, vid citytunnelns mynning är ett fokus för stora omdaningar som ska göra platsen till ett fräscht ansikte mot Europa. Holma ligger strax norr om detta område, och trots närheten till varandra skiljer sig områdena markant. Där Hyllievång är under uppbyggnad, med nya fastigheter och plats för olika verksamheter, är Holma vad som i Områdesprogrammet betecknas som "sovstad", ett bostadsområde som saknar både kommersiella och icke-kommersiella verksamheter eller mötesplatser (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). Holma är ett demografiskt relativt litet område med ett befolkningsantal på knappt 4000 människor. Nästan hälften av invånarna är under 30 år gamla och precis som Malmö i sin helhet bor en stor del utlandsfödda i området, upp mot 54 procent. En betydande del av bostäderna i Holma, 65 procent, ägs och förvaltas av Malmö Kommunala Bostadsbolag, MKB, och resterande 35 procent ägs av Riksbyggen och utgörs av bostadsrätter (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*), och fastigheterna är uteslutande utformade för boende. En befolkningsfaktor som utmärker Holma är en hög utflyttning av

människor, och i Områdesprogrammet spekuleras kring om detta kan vara en anledning till att området är socialt instabilt (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). Holma är ett av de bostadsområden i Malmö som karaktäriseras som ett problemområde drabbat av narkotikahandel, skadegörelse och fall av skottlossningar. Ändå kan man skönja ett engagemang och välvilja hos de boende i området, och önskan att förbättra sitt område (Frosberg & Häggström 2011) och detta är en viktig anledning till att Holma har valts som fokus för föreliggande arbete.

Karta 2. Holma.

4 Teori

4.1 Positionering

Föreliggande uppsats skrivs inom ämnesområdet Kultur- och medieproduktion av författare med bakgrund inom Kulturvetenskap. Uppsatsen är tvärvetenskaplig och grundas i en syntes mellan Cultural Studies och Urbansociologi. Detta då vi studerar meningsskapande praktiker, och de i detta fall äger rum i en urban miljö. Inom Cultural Studies inkluderas både en estetisk och en antropologisk kulturdefinition, detta innebär att kultur kan inbegripa konstnärliga praktiker och dess produkter såväl som levnadssätt och traditioner (Longhurst et al. 2008). En viktig utgångspunkt som underbyggs av vår utbildning är hur människors levnadssätt och dagliga liv skapar mening och kan begreppsliggöras som just kulturella praktiker. Cultural Studies är en teorimässigt eklektisk och metodologiskt öppen disciplin och bör betraktas som överlappande med potentialen att berika och utveckla andra områden (Longhurst et al. 2008, Stevenson 2003). Detta forskningsfält förespråkar ett tvärvetenskapligt förhållningssätt till forskning av kultur och sammanlänkar flera olika discipliner såsom sociologi, antropologi och historia (Longhurst et al. 2008, Nightingale 2008). Vi har också använt oss av urbansociologiska perspektiv, som behandlar människors leverne i relation till stadsmiljön. Detta då fokus för vår studie är hur ett urbant bostadsområde uppfattas och levs som plats.

4.2 Kunskapsteoretiskt ramverk

Uppsatsens epistemologiska utgångspunkter är av socialkonstruktionistisk art. Detta innebär ett synsätt att kunskap alstras beroende av sociala faktorer och formas av sociala strukturer runt omkring oss. Alltså är vi, och vår kunskap om världen, socialt konstruerade - därmed kan det inte existera någon objektiv verklighet. Mening konstrueras och kan aldrig vara absolut, den förändras över tid och i förhållande till dess användning. Varje individ har en unik historia och erfarenheter som står i förhållande till faktorer omkring oss och detta influerar våra olika sanningar, och hur vi kommunicerar dessa (Wenneberg 2001). En socialkonstruktionistisk synvinkel hjälper oss förstå att saker som vi kanske tar för givet måste undersökas närmare med hänsyn till sociala faktorer. Då denna uppsats studerar ett tolkningsbart begrepp som ”gott grannskap” och bygger på individers och grupperns olika sanningar om sitt område anser att socialkonstruktionism är en lämplig kunskapsteoretisk ram för vår forskning. Även

om vi i detta angreppssätt studerar subjektiva utsagor om bostadsområdet Holma och ifrågasätter strävan efter objektiv sanning tror vi oss ändå, där vittnesmål och ståndpunkter hos informanter överensstämmer, kunna blottlägga mer generella strukturer. Utgångspunkten är att informationen vi delges av boende och aktörer i området inte bara kan säga något om tillståndet och människorna i sig, utan om de sociala strukturer som formar dem.

4.3 Rumslighet och plats

Platsbegreppet är en viktig aspekt av föreliggande arbete då vi studerar Holma, en geografiskt avgränsad yta. Dock är denna plats mer än endast en lokalitet - den utgörs inte bara av koordinater utan är en sfär för kulturella praktiker som skapar mening. Vi vill resonera kring platsbegreppet som, förutom rumslighet, även består av föreställningar, praktiker och relationer. Begreppet är mångfacetterat och det är av vikt att få en förståelse för de olika aspekter som utgör en plats. Resonemang kring plats och rumslighet kommer därmed att ligga till grund för hur vi skapar en förståelse för Holma som område och de kulturella processer som försiggår där. Dessa resonemang har också varit av vikt för oss som forskare och för hur vi positioneras och förhåller oss till vårt forskningsperspektiv såväl som forskningssituationen - vi har på olika sätt fått erfara hur platser kan ha fler innebörder än bara fysiska rum, såsom förhållningssätt och beteenden. Detta återkommer vi till i metodkapitlet och i senare analys.

I texterna som vi nyttjat för att diskutera dessa begrepp har de engelska orden "place" och "space" använts. För att underlätta läsningen kommer vi att översätta begreppet "place" till svenskans plats, och "space" kommer att betecknas som rumslighet. Att försöka definiera begreppen plats och rumslighet är inte oproblematiskt och dess innebörder är inte så självklara som man kan tendera att tro. För att kunna föra ett resonemang kring begreppen, dess innebörder och relevans kommer vi först att diskutera definitioner av de bägge begreppen. Därefter följer resonemang där vi problematiserar begreppen och aktualiserar dem i ett samhälleligt perspektiv och i förhållande till varandra.

4.3.1 Plats

Det finns en allmänt vedertagen uppfattning av vad platser är, men när man reflekterar kring denna uppfattning blir det tydligt hur diffus definitionen egentligen är, menar Tim Cresswell (Cresswell 2004). Vanligen konnoteras plats uteslutande som geografiskt

betecknande men som indikerat ovan kan ordet ha flera innebörder och utgörs inte endast av koordinater - detta blir än mer framträdande hos ordets engelska motsvarighet som kan ha flertalet innebörder och därmed en mer nyanserad användning. Begreppet kan förutom en geografisk lokalitet även indikera ägarskap, till exempel "let's go to your place", "what a nice place you have", eller hierarkiska antydningar som att "sätta någon på plats" (Cresswell 2004). Platser är också de arenor som inbegriper våra sociala relationer och den mest vedertagna definitionen av platsbegreppet innebär en lokalitet laddad med mening (Cresswell 2004). Att vi har valt att studera ett bostadsområde beror mycket på detta - det är en geografisk yta med boende som huvudsyfte men området kan ändå ha många olika meningar för de som lever där.

Cresswell pekar på att det dominerande sättet att behandla plats på fokuserar på "the realm of meaning and experience" (Cresswell 2004: 12). Människor investerar känslor och betydelser i en plats, detta gör att varje plats har olika betydelser för olika individer. Exempelvis kan ett ålderdomshem eller ett fängelse inbegripa flera olika innebörder och historier - det kan vara ett hem för någon och en arbetsplats för någon annan. En plats kan även, förutom att innebära förbindelser till vissa människor, innebära förbindelser människor emellan. Detta är vad som underbygger en känsla av familjaritet och trygghet - såsom känslan av ett hem (Cresswell 2004). Platsen som företeelse är alltså betydande för hur vi upplever världen och gör den meningsfull. Platser beskrivs av Cresswell som i ett ständigt tillstånd av blivande - de är aldrig kompletta, färdiga eller avgränsade (Cresswell 2004). Platser behöver förstås som förkroppsligade relationer med världen, konstruerade av människor genom deras handlingar. Även Doreen Massey formulerar detta i vad som kan tolkas som ett sammanhang av tid och rumslighet där plats innefattar båda dessa element (Massey 2005). Dessa, hävdar Massey, bör ses som avhängiga av varandra: "If space is rather a simultaneity of stories-so-far, then places are collections of those stories, articulations within the wider power-geometries of space." (Massey 2005: 130). Ett exempel på hur vårt agerande påverkas av rumslig uppfattning är kamper och konflikter om plats och hur denna, för att konflikterna ska kunna få mening, laddas med värderingar och uppfattningar om plats som något slutet och reellt. Massey hävdar istället att plats är konstruktioner av bland annat just dessa uppfattningar om slutenhet och påtaglighet, och att begreppet istället bör förstås som något öppet och, som Cresswell menar, ständigt tillblivande (Cresswell 2004, Massey 2006). Som plats är Holma ständigt under omformning, då det exempelvis finns ett

flöde i vem som lever på platsen och ger den mening. Då invånare, aktörer och utomstående betraktare har olika upplevelser av området är definitionen av Holma under ständig förhandling.

4.3.2 Rumslighet

Begreppet “space” har genom historien uppfattats på ett flertal olika sätt. Det är inte självklart, påpekar Rob Shields, att “space”, eller rumslighet, kan förväntas innebära en rent materiell företeelse (Shields 1999) och detta gör begreppet laddat och något svårarvänt. Rumslighet och plats är två närbesläktade och sammanlänkade begrepp vars definitioner är omtvistade. Enligt Yi-Fu Tuan är de bägge begreppen beroende av varandra för att kunna utröna en definition:

The ideas ‘space’ and ‘place’ require each other for definition. From the security and stability of place we are aware of the openness, freedom, and threat of space, and vice versa. Furthermore, if we think of space as that which allows movement, then place is pause; each pause in movement makes it possible for location to be transformed into place. (Tuan 1977: 6).

Cresswell omtalar rumslighet som ett mer abstrakt begrepp än plats då begreppet, i tankegångar gällande lokalitet, kan konnotera en mer odefinierbar rymd än plats (Cresswell 2004). Rumslighet inbegriper ett större omfång där platser ryms, och utgör även mellanrum mellan dessa. Cresswell menar också att där en för platsen obekant betraktare kanske endast erfar vad som är tydligt för ögat, kan en person med större erfarenhet och kännedom utläsa det som inte är lika synligt. Detta ger en rikare uppfattning om rumsligheten och därmed blir det till en plats laddad med mening. Följaktligen får en plats större mening ju bättre man känner den (Cresswell 2004). Rumslighet behandlas härmed som en elementär del av livet, som genom att människor investerar betydelse i och blir fäst vid denna blir till en plats (Tuan 1977). Ett exempel på denna process är hur platsen blir till genom människors namngivning då den därmed laddas med innebörd (Cresswell 2004). Resonemang kring detta återfinns hos Massey som även hon hävdar att rumslighet bör förstås som ständigt under konstruktion och även som ett resultat av förhållanden konstruerade genom lokala eller globala praktiker samt som en plattform för mångfald (Massey 2005). Detta har betydelse för vårt arbete eftersom det innebär att befolkningens olika praktiker ligger till grund för hur Holma levs och upplevs.

Den franske teoretikern Henri Lefebvre har utvecklat ett mer komplext resonemang kring rumslighet, där han skiljer på en mer abstrakt sorts rumslighet som han kallar "absolute space" och meningsbärande och upplevda rumsligheter, benämnt som "social space" och där "social space" ligger väldigt nära Cresswells definition av plats (Cresswell 2004, Lefebvre 1991), därför kommer vi för underlättandet av läsningen och arbetet med begreppen referera till "social space" som begreppet plats. I *The production of space* (1991) diskuterar Lefebvre begreppet med en utgångspunkt att "space", snarare än att vara något självklart och neutralt, bör behandlas som ett resultat av socialt producerade spatiala relationer. Han menar att "(Social) space is not a thing among other things, nor a product among other products: rather, it subsumes things produced, and encompasses their interrelationships in their coexistence and simultaneity - their (relative) order and/or (relative) disorder." (Lefebvre 1991: 73). Ett verktyg som Lefebvre använder i resonemang om rumslighet är vad han benämner som "a conceptual triad" (Lefebvre 1991: 33), en modell där begreppets olika aspekter utreds och sätts i förhållande till varandra. Sammanfattningsvis kan de tre aspekterna förklaras enligt följande:

- *Spatial practice* (spatiala/rumsliga praktiker) är vad som uppfattas, grundat i samhälleliga uttryck. Det som anspelas på är inte vad man gör i rummet eller meningar av detta utan snarare uppfattade beståndsdelar och karaktäriserandet av funktioner eller praktiker.
- *Representations of space* (det representerade rummet/rummets representationer) syftar till rummet som koncept, som begreppsliggjort och intellektualiserat med hjälp av koder.
- *Representational spaces* (representationens rum/det representationella rummet) utgörs av människors praktiker och föreställningar, levda erfarenheter födda ur sociala konstruktioner.

För att tydliggöra denna treeniga dialektik använder Lefebvre kroppen som exempel. Här fordrar rumslig praktik att man upplever förutsättningarna genom att använda sinnen och kroppsdelar. Kroppen blir också representerad, vilket exemplifieras med vetenskapens samlade kunskap. De levda erfarenheterna som kan uttryckas kulturellt

utgör den tredje aspekten av denna kropp (Lefebvre 1991). Shields formulerar ett sammanhang i vilket resonemanget sätts i spel:

Spatialisations find their grounding in a process of production through practice governed by the influence of historico-socially constructed spaces of representation. Spatialisations are then refined and rationalised in representation and discourses on space, which act upon production practices by specifying the appropriate movements of bodies (gestures, etiquette), materials (commodities), and relations (communications) in space. (Shields 1998: 167).

Detta resonemang är relevant för vår uppsats då vi i studien av ett bostadsområde vill se på och analysera de olika upplevelserna och betydelsena av rumslighet och plats, om de harmonierar eller om det finns konflikter häremellan som påverkar området. Sådana konflikter skulle exempelvis kunna gälla om kommunala representationer eller åtgärder inte överensstämmer tillräckligt med det levda Holma eller dess materiella och sociala förutsättningar.

4.3.3 Skapandet av platsmässig mening

Rumslighet karaktäriseras enligt Massey av tillhandahållandet av villkor för sociala relationer, (Massey 2006), men på samma gång har dessa relationer en del i skapandet av rumslighet: "Space does not exist prior to identities/entities and their relations. More generally I would argue that identities/entities, the relations 'between' them, and the spatiality which is part of them, are all co-constitutive." (Massey 2005: 10, jfr Cresswell 2004). Sammantaget kan sägas om samtliga resonemang vi presenterat att platser är något som konstrueras. Dessa konstruktioner baseras delvis, menar Cresswell, i handlingar som exkluderar och gör skillnad på vi och dem - de som hör eller inte hör dit (Cresswell 2004). Också Shields pekar på hur den levda platsen och dess föreställningar produceras symboliskt, genom att förhållas till andra platser och genom att inbegripa särskilda sysslor och processer (Shields 1999).

Cresswell påtalar också hur konstruktionerna kan utmanas socialt, genom handlande som går emot en definition eller en överenskommen avgränsning. Här blir platsen både en arena och uttryck för makt, när innebörder och funktioner appliceras på den (Cresswell 2004). I resonemang kring platsbegreppets samband med makt och kapitalismen menar Shields att platser - och dess sociala, mer abstrakta värden - blir till

maktmedel och avgörande för politisk utveckling då produktion såväl som konsumtion är platsbundet (Shields 1999). Kopplingen till kapitalismen, till samhället och dess politiska betydelse förklaras genom två teser:

First, social space is the location of the reproduction of relations of production and of 'society' in all its complexity. Second, the internal contradictions of capitalism have been managed through the development of a mediating system of spatiality and of modes of occupying geographic space. (Shields 1999: 153).

Också Massey pekar på kopplingar mellan rumsligheter och makt, och exemplifierar med förhållandet mellan kolonialmakterna och kolonialiserade länder (Massey 2005). Sambandet mellan rumslighet, platser och makt behöver egentligen inte vara så ytterligt; i ett bostadsområde kan det i stället vara aktuellt vem som äger fastigheter och hur de brukas, vem som vistas på olika ytor och varför, samt hur ytor och fastigheter upplevs och ges olika status. Maktbegreppet kommer inte explicit att behandlas i föreliggande arbete, men dess inneboende i resonemang kring plats är ändå av vikt då vi diskuterar området och kanske framförallt dess fysiska förutsättningar i och med ägande och tillgänglighet. Dessa faktorer hänger samman med sociala följder som bidrar till situationen för befolkningen i Holma.

4.4 Staden - inledning

Med utgångspunkt i begreppen plats och rumslighet och resonemang därom kommer vi att använda staden som konkretisering, och som bakgrund till studien av Holma - ett bostadsområde i en urban miljö. Vi ser staden som en viktig aspekt av hur vi arbetar med platsbegreppen då den är vår aktuella form av rumslighet som vi utgår från för att längre fram i uppsatsen kunna diskutera och analysera platsmässiga relationer. Vad vi i detta stycke kommer att diskutera (och problematisera) är innebörder av hur man kan behandla urbanitet och vilka förutsättningar det urbana rummet innebär, vad som kan påverka ett område och vad detta har för betydelse.

4.4.1 Urbanitet och det urbana rummet

Precis som platser och rumslighet inbegriper flera aspekter kan det urbana sägas vara lika komplext. Rob Shields formulerar ett sätt att resonera kring den urbana miljön och urbanitet som aktualiserar både begreppen rumslighet och plats genom att poängtera hur aktörer verkar och rör sig här (Shields 1999). Resonemanget problematiserar en alltför

enkel syn på den urbana miljön som endast en lokalitet och presenterar ett holistiskt synsätt som tar flera, för oss aktuella, aspekter i beaktande:

The urban is not a certain population, a geographical size or a collection of buildings. Nor is it a node, a trans-shipment point or a centre of production. It is all of these together, and thus any definition must search for the essential qualities of all these aspects. The urban *is* social centrality, where the many elements and aspects of capitalism intersect in space, despite often merely being part of the place for a short time, as is the case with goods or people in transit. 'City-ness' is the simultaneous gathering and dispersing of goods, information and people. (Sheilds 1999: 145)

Detta är ett för oss grundläggande resonemang som vi har i beaktande när vi i följande avsnitt kommer att presentera och diskutera några aspekter som påverkar den urbana miljön och upplevelser av den. Det som specifikt kommer behandlas är fysiska och sociala förutsättningar som kan ha särskild betydelse för upplevelsen av staden och dess grannskap.

Inom teoribildningar om staden har denna betraktats och behandlats på varierande sätt beroende på ämnesdisciplin. Inom Chicagoskolan, en gren av sociologin som ses som konstituerande för urbansociologin, liknades staden runt början av 1900-talet vid en ekologisk organism som utvecklades genom människornas och miljöns ömsesidiga anpassning till varandra och inte som följd av stadsplanerarens arbete (Stevenson 2003). Detta exemplifierades med kroppen som metafor då forskare behandlade tillvägagångssättet här som liknande ett medicinskt fall där man efter diagnos av det speciella problemområdet skulle ta itu med att operera bort det (Stevenson 2003). Enligt detta synsätt ses stadens allmänna hälsa som beroende av dess olika beståndsdelar, och om en beståndsdel haltar påverkas andra delar (Stevenson 2003). Även om staden som organism inte längre är en aktuell resonemangsmodell talas det fortfarande om staden i ordalag om ekologi. Vad vi kan tillägna oss av detta är en insikt om att man behöver få en förståelse för hur de olika beståndsdelarna fungerar och påverkar varandra för att få en välfungerande stad. Dessa delar behöver inte nödvändigtvis konnotera olika fysiska områden utan i högre grad stadens olika aspekter såsom byggnader, ekonomi, befolkning eller stadens symboliska nivå.

Den urbana och den rurala miljön kan sägas bestå av samma element såsom byggnader, människor, relationer och föreställningar om platsen ifråga och dess relation till andra platser. Men elementen i den urbana miljön har ofta omtalats och behandlats som negativt laddade då de färgas av föreställningen om en urban prägel; konstruerad, kall, smutsig, anonym och högljudd. Louis Wirth utvecklade Ferdinand Tönnies begrepp *gemeinschaft* och *gesellschaft* genom att applicera dem på sociala band i den urbana visavi den rurala miljön. Wirth identifierade relationer i den rurala miljön som *gemeinschaft* (personliga och mer intima sociala band) och uttryckte *gesellschaft* som vad som ansågs vara den urbana miljöns kallare och mer opersonliga förbindelser. Härmed menade Wirth att relationer överlag var närmre på landsbygden än i en stad, och alltså är det rurala livet att föredra (Stevenson 2003). Denna syn på urbanitet kan vara ett uttryck för stadens hårda villkor som formades under industrialismen och på många håll kraftigt har förbättrats i utvecklingen av välfärdssamhället. Ändå är staden fortfarande ofta förbundet med egenskaper som anonymitet och kyla.

Som en mer modern kontrast till denna syn på den urbana miljön är det tillämpligt och intressant att titta på Sharon Zukins resonemang kring livet i den urbana miljön och forandeprocesser av staden. Detta då hon, i betydligt mer positiva ordalag, behandlar den urbana miljön som plats för kultur, relationer och liv. I *Naked City* (2010) porträtterar och analyserar Zukin stadsdelar i New York genom att belysa företeelser och förutsättningar för meningsbyggande och känsla av plats, utifrån en diskussion om gentrifiering och autenticitetsbegreppet:

[...] a city is authentic if it can create the *experience* of origins. This is done by preserving historic buildings and districts, encouraging the development of small-scale boutiques and cafés, and branding neighborhoods in terms of distinctive cultural identities. Whether it's real or not, then, authenticity becomes a tool of power. (Zukin 2010: 3).

I bevarandet eller raserandet av byggnader och ytor förs en praktisk politik med både ekonomiska intressen men även med hänsyn till autenticitetskänslan för att hålla ett område attraktivt. Autenticitet härleds till en upplevelse av genuinitet vilket blir relevant för vårt arbete, då autenticitet mer generellt handlar om att känna något för "sitt" område (Zukin 2010). Zukin menar att längtan efter autenticitet är ett uttryck för den moderna

människans splittring mellan självkänsla och erfarenhet av platser, och vår rädsla för förändring. Autencitetsbegreppet kan anses vara viktigt då det vittnar om människors vilja till rötter, en känsla av tillhörighet (Zukin 2010).

Zukin refererar flitigt till författaren och stadsaktivisten Jane Jacobs verk *The Death and Life of Great American Cities* (1992). Boken har varit inflytelserik för tankegångar inom stadsplanering och trots att den utkom 1961 anser vi att den är relevant för vårt arbete då den diskuterar de fysiska aspekter av ett område som påverkar hur människor rör sig, interagerar och lever men också att detta liv har inflytande på miljön och ger den mening. Zukin och Jacobs behandlar den urbana platsen från lite olika vinklar. Jacobs har en i högre grad pragmatisk hållning och diskuterar bland annat hur gator bör ligga för att livet i en stadsdel ska kunna fungera optimalt (Jacobs 1992) då Zukin tar sitt avstamp i en mer kulturell diskussion om gentrifiering, stil och meningsskapande praktiker. Vi ser det som användbart att se till båda dessa ingångar i problematiker kring staden som plats, och ett fokus är den väsentliga punkt där dessa två förhållningssätt möts; i betydelsen av och för socialt liv och relationer.

Oavsett om de är opersonliga och kalla eller inte, har städer en roll att spela i formandet av vardagslivet och de meningar som skapas häri (Stevenson 2003). En betydande del av världens befolkning bor i städer och dessa områden är nav för ekonomi, politik och kultur. Städer är (i högre utsträckning än landsbygden) fysiskt planerade, utifrån faktiska intentioner gällande exempelvis genomfart, handel och estetik. Vi är bland annat intresserade av hur dessa fysiska förutsättningar står i förhållande till mänskliga relationer och levnadssätt.

4.4.2 Aspekter av stadens ytor och dess användning

Jacobs ser användandet av exempelvis stadens gator som en grundläggande faktor för hur en stadsdel fungerar, fysiskt och socialt, och hävdar att även om fysiska förutsättningar spelar roll så är det människors användande av dessa förutsättningar och brukande av stadens ytor som häri ger innehåll och mening (Jacobs 1992). Ett exempel på fysiska förutsättningar som Jacobs lägger emphasis på är variationen av byggnaders utformning i ett bostadsområde. Hon argumenterar för att sådan variation underbygger diversitet, vilket är en faktor i att hålla stadsdelen levande. Jacobs menar också att detta har betydelse för utvecklandet av områdets gemenskap då det motverkar monotoni och

underlättar spontana möten och upplevelser (Jacobs 1992). Dock är Jacobs perspektiv huvudsakligen inriktat på de fysiska aspekterna av ett område och därmed förbises hur människor själva ser på och konstruerar sin bild av staden (Zukin 2010, Stevenson 2003).

Staden är den rumslighet där vårt arbete tar sitt avstamp och Holma den plats arbetet fokuserar på. Holma är ett av de miljonprogramsområden som byggdes under 60-talet och vi ser det som intressant att studera utifrån resonemang om rumslighet och urbanitet då dessa platser ofta förknippas med särskilda aspekter av urbanitet såsom nedgångna betonghus, skräp och skadegörelse av ytor. Miljonprogrammen byggdes framförallt mellan 1960-80, då bostadsbristen i Sverige var hög och standarden på bostäderna låg. 1965 bestämdes att man under en period på tio år skulle bygga en miljon bostäder i landet och liknande projekt genomfördes över hela världen (Blomé 2008). Vad som utmärker sig hos de västeuropeiska områden som byggdes under tiden för miljonprojekten är att människor med låg status - ofta i fråga om låga inkomster och utländsk härkomst - mer och mer "placeras" i dessa områden (Blomé 2008). Detta har i längden fått sociala konsekvenser med segregerade bostadsområden där arbetslösheten ofta är hög och invånarna alienerade från resten av samhället.

There is a whistful myth that if only we had enough money to spend [. . .] we could wipe out all our slums in ten years [. . .] But look what we have built with the first several billions: Low-income projects that become worse centers of delinquency, vandalism and general social hopelessness than the slums they were supposed to replace. (Jacobs 1992: 4).

Jacobs menar att man istället bör använda ekonomiska medel och resurser långsiktigt, i gradvis framväxande åtgärder förankrade hos medborgare i stället för i kortare, explosiva storprojekt (Jacobs 1992). Hon påvisar också betydelsen av att använda de befintliga resurser som staden har, och att det är en förutsättning för dess välmående. Med tanke på hur många miljonprogramsområden (i Sverige exempelvis Rinkeby, Rosengård och Holma) som tampas med sociala problem kan det vara befogat att påstå att miljonprogramsområden strukturellt sett inte har det väl ställt, trots de resurser som gått in i att skapa dem. I många fall har det också satsats stora summor på försök att korrigera och försköna många av dessa områden. Tidigare nämnt exempel i detta arbete

är Rosengård som under senare år blivit ett fokusområde för storsatsningar, men trots detta fortfarande har problem - och där man dessutom utvecklat en misstro mot hur initiativ för stadsutveckling genomförs. Jacobs menar att arbete med projekt är problematiskt i och med deras inneboende kortsiktighet, och att de inte inlemmas i stadens ordinarie liv. Hon hävdar att målsättningen bör vara att få initiativet förankrat i detta liv och på så sätt stärka både projektet i sig men också vävnaden runtomkring (Jacobs 1992). Detta återkommer vi till i senare avsnitt.

En social aspekt av staden och en stadsdel som tydligt hänger ihop med fysiska förutsättningar är vem som råvar över dessa förutsättningar. Zukin lyfter dels fram hur en stad formas genom ekonomiska omständigheter såsom monetära tillgångar, mark och arbete. Men hon poängterar också att företrädet till estetiska ställningstaganden även resulterar i symboliska förutsättningar, utöver de fysiska, som blir avgörande för användande av ytor och socialt liv. Tillgången till, och förfogandet över, rumsligheter är då en markör för makt och inflytande. Makten över en plats är alltså inte endast av ekonomisk karaktär, menar Zukin (se även tidigare avsnitt om plats och rumslighet). Vad som får ta plats har också ett kulturellt genomslag då nyttjandet av det som tillhandahålls i sin tur påverkar beteenden och föreställningar (Zukin 2010). Zukin framhåller hur publika ytor har en inneboende demokratisk karaktär, då användandet av och tillgången till dessa ytor är relativt obunden. Likväl är dessa platser påverkbara av exempelvis politiker och stadsplanerare då dessa besitter rätt och möjlighet att fysiskt forma dessa ytor (Zukin 2010). En park är exempelvis inte avspärrad från befolkningen att nyttja i viss mån men utformningen av den är i de allra flesta fall förbehållen statliga eller kommunala aktörer. Zukin kontemplerar nya sätt att behandla tillgång till platser på, i andra beteckningar än statligt eller privat ägande. Hon eftersöker ett sätt att gemensamt förvalta, kooperera och därmed ge utrymme till mindre verksamheter, affärer och befolkning att rotas. Härmed kan man sträva efter potential för utveckling utan att kompromissa med grundande hos invånare, som därmed kan åtnjuta mer inflytande över en rumslighet och därigenom får större rätt att definiera en plats (Zukin 2010, se även tidigare avsnitt om plats och rumslighet).

4.5 Grannskap - inledning

Då arbetet kretsar kring ett bostadsområde är det relevant för oss att diskutera hur resonemang kring denna typ av plats förs. Det finns till att börja med rent språkliga

svårigheter i att diskutera begrepp som sammankopplas med denna slags plats. De texter vi tagit avstamp i är samtliga engelskspråkiga vilket har gett oss en intressant utgångspunkt och berikat vårt vokabulär i fråga om aktuellt ämne, men också problematiserat hur vi rent språkligt behandlar det. Två begrepp som är centrala för aktuella resonemang är “neighborhood” och “community”, vilka det finns vissa tendenser att förväxla eller likställa. “Community” har i vissa fall verkat som substitut för “neighborhood” men somliga forskare hävdar att det finns en mening med att skilja på orden beroende på vilken forskningsdisciplin man tillhör: “To sociologists, unlike geographers, spatial distributions are not inherently important variables, but assume importance only as they affect such social structural questions as the formation of interpersonal networks and the flow of resources through such networks.” (Wellman & Leighton 1979: 365, jfr Chaskin 1997). Richard Chaskin hävdar att definitionerna kan variera betydligt och vara problematiska att skilja på - nedan kommer de att definieras och sättas i förhållande till varandra då båda begreppen är väsentliga för vårt arbete och analysen därav. Vi kommer att behandla begreppen som två aspekter av vad vi väljer att kalla för grannskap, beroende av såväl fysiska som sociala aspekter. Vi anser att svenska motsvarigheter till begreppen, såsom stadsdel eller gemenskap, inte tillräckligt speglar deras komplexitet och därför har vi valt att nyttja de engelska termerna.

4.5.1 Neighborhood

En skillnad mellan “neighborhood” och det närliggande begreppet “community” är att “neighborhood” grundas i en geografisk avgränsning medan “community” snarare är beroende av sociala relationer. Den yta som avses är en del av en större rumslighet, staden, och ses oftast som i huvudsak inbegripande bostäder (Chaskin 1997). Begreppet “neighborhood”, beskriver Chaskin, blev inte aktuellt förrän slutet av 1800-talet då urbaniseringen börjat bli ett faktum och staden som helhet fragmentariserades. Ett system för hur de olika delarna organiserades (vilket är aktuellt för åtskilliga städer) är från en stadskärna och utåt, med kommers och finansiella organ i centrum till bostadsområden i ytterkanterna. Flertalet sekundära centrum kan också förekomma, med mindre samhälleliga hubbar som följd (Chaskin 1997).

Definitionen av begreppet “neighborhood” bör enligt Chaskin göras med hänsyn till det instrumentella syftet och, beroende på vem som berörs, aktuella teoretiska angreppssätt och förståelser. Med andra ord är begreppet kontextuellt, med olika möjliga innebörder

beroende på hur det sätts i bruk. Ett bostadsområdes gränser avgörs inte endast av geografiska koordinater eller fysiska barriärer utan skapas även av människors uppfattningar och förhandlande om sin omgivning. I denna process skapar människor en mental karta som influerar hur de väljer att röra sig i området och i förhållande till varandra (Chaskin 1997).

Chaskin pekar på begreppets användbarhet då det konnoterar rumsligheter som, trots definitionsproblematiken, går att fastställa och som utgör möjliga utgångspunkter för agerande. Dessutom är dessa rumsligheter speciella då de är ofullständiga och föränderliga; delaktigheten häri kan skifta och därmed också definitionerna. Dessa formuleras och omformuleras i förhandlingar mellan individer och organisationer beroende på ändamål vilket gör dessa förhandlingar till i hög grad politiska processer (Chaskin 1997). Sådana processer beror också på de människor som områdena inbegriper, och eftersom en befolknings sammansättning fluktuerar då människor flyttar på sig förändras även de sociala förhållandena (jfr Jacobs 1992).

4.5.2 Community

“Community” definieras som sagt, i högre grad än “neighborhood”, som sociala kopplingar; dessa kan visserligen grundas i ett “neighborhood” men har som regel fler element. Kopplingarna kan vara släktmässiga, intressestyrda, organisatoriska etc:

“Community” implies connection: some combination of shared beliefs, circumstances, priorities, relationships, or concerns. The networks of connection that bind individuals of a given group to one another as a community may or may not be rooted in place. (Chaskin 1997: 522).

Chavis och Wandersman ger flera exempel på definitioner av “community” vilka, som i fallet med “neighborhood”, beror på i vilket sammanhang man använder dem; man nämner platsmässigt “community”, relationer, och enhet för politiskt inflytande (Chavis & Wandersman 1990). “Community” som term används ibland enligt Chavis och Wandersman för att karaktärisera relationen mellan individnivå och en social struktur, uttryckt som “sense of community” (Chavis & Wandersman 1990). Ett “community” kan vara en realitet, i en organisation eller gruppering, men också en språklig beteckning som är laddad med innebörder och konnoterar egenskaper hos denna gruppering. Sammantaget gäller ändå att de sociala banden är en grund i dessa

definitioner och därmed kan begreppet vara betecknande för i hög grad positiva förhållanden såsom samhörighet och samtycke. Att tillhöra ett "community" anses alltså vara något eftersträvansvärt.

Deborah Stevenson problematiserar detta då hon pekar på hur "community" också kan ses i ljuset av mindre positiva företeelser, såsom övervakande och social kontroll (Stevenson 2003). Följaktligen kan tillhörande av ett "community" vara begränsande och innebära restriktioner i agerande för de som ingår. Cresswell belyser en annan del av denna problematik då inkluderandet i ett "community" även innebär ett exkluderande av de som inte hör dit (Cresswell 2004). Den enighet och sammanhållning som råder inom ett "community" kan då innebära gränser mot den som inte är inkluderad, och om strävan efter enighet är tillräckligt stor inom ett "community" kan det också innebära att den som inte är helt överens med mängden blir alienerad.

4.5.3 Grannskap

För vårt arbete anser vi det befogat att använda begreppet grannskap som en syntes av begreppen "community" och "neighborhood", då grannskap både innefattar sociala och geografiska aspekter. MKB är en aktör som talar om förbättrandet av Holma som grannskap, och syftar då inte endast till ett "helt och rent" geografiskt avgränsat område - ett gott grannskap måste också främja ett socialt fungerande klimat. Jacobs talar om hur grannskap som begrepp har blivit förknippat med gråtilda föreställningar om en idyllisk samhörighet (Jacobs 1992). Denna romantiserade bild kan associeras med vackra områden och en unisont agerande och resonande befolkning. Jacobs trycker istället på vikten diversitet och dess betydelse för ett grannskap, och menar att ensidighet innebär ett områdes "död" (Jacobs 1992). Vad vi då kan framhålla som väsentligt för ett grannskap är en känsla av samhörighet med området, en känsla av plats och gemenskap med människorna på platsen, utan att det för den skull krävs likriktning. Detta kan i sin tur förhoppningsvis vara positivt för individens eget engagemang i grannskapet:

The recognition of a neighborhood identity and the presence of a sense of community seems to have clear value for supporting residents' acknowledgment of collective circumstances and providing a basis and motivation for collective action. In addition, residential stability fosters the development of interpersonal networks among

neighbors and, through them, neighborhood attachment and social participation.
(Chaskin 1997: 539).

Ett grannskaps karaktär och känslan av gemenskap och samhörighet kan med andra ord vara betydande för boendes engagemang i sitt område, och engagemang är i sin tur viktigt för grannskapskänslan och platsens välmående. Jacobs understryker vikten av invånares inflytande över sitt eget område i fråga om översyn och engagemang och att det är viktigt för uppsikt av - och trygghet i - området med lokala aktörer (Jacobs 1992). Dessa är viktiga för kontinuiteten då de förhoppningsvis är mer långvariga i ett område än delar av befolkningen, och då de också kan utgöra mötesplatser. Ett sådant exempel kan vara en fritidsgård, en tobakskiosk eller en föreningslokal. Jacobs trycker på kollektivt ansvarstagande, och tryggheten i de sociala nätverk som skapas och formas även utanför ordinarie instanser som exempelvis skola, fritidsaktiviteter och familjen. Hon beskriver bland annat hur gatuliv influerar barns liv socialt, och varför det kan vara viktigt ur uppfostringssynpunkt. Jacobs hävdar att “en välanvänd gata är benägen att vara en säker gata” [vår översättning] (Jacobs 1992: 34), och dessutom en nyttig sådan. Både Zukin och Jacobs poängterar vikten av engagemang “underifrån”, inte bara i termer av ytterlig påverkan utan kanske framförallt i vardagliga aktiviteter och människors ordinära brukande av plats (Zukin 2010, Jacobs 1992). Engagemang och aktivitet hos de boende kan vara en faktor i Zukins resonemang om autenticitet, även om begreppet inte nödvändigtvis är något som används av befolkningen i ett område. Eftersom ordet inte säger så mycket om hur något egentligen är utan snarare om hur det verkar vara kräver användandet av begreppet mer av ett utomstående perspektiv (Zukin 2010). Autenticitet blir då i högre grad ett begrepp för stadsplanerare och forskare som utifrån brukar det i bedömningen av en stadsdel. Användandet av autenticitet som begrepp, menar Zukin, säger mer om den som använder det än om vad som bedöms som autentiskt (Zukin 2010).

För att ett bostadsområde ska fungera optimalt bör det inte vara alltför inåtvänt, hävdar Jacobs. Kommunikerandet över områdets gränser är viktigt för att inte barriärer ska formas, och man bör också beakta att människor i sig är rörliga och förflyttar sig - temporärt eller inte - mellan områden (Jacobs 1992). “The root trouble with borders, as city neighbors, is that they are apt to form dead ends for most users of city streets. They represent, for most people, most of the time, barriers” (Jacobs 1992: 259). Vissa gränser

kan vara svåra att göra om till vad Jacobs identifierar som "sömmar", något som kan sammanlänka områden och grupperingar. Ett järnvägsspår är ett järnvägsspår och därför svårt att nyttja på annat sätt. Andra typer av gränsdragningar kan dock berikas med aktiviteter och verksamheter som i längden kan omdefiniera dem och få dem att fungera i högre grad som sammanlänkande av två områden - i stället för att skilja dem åt (Jacobs 1992). Här kan ett grönområde, en gata eller ett oanvänt område berikas med någon form av verksamhet för att ge det en innebörd så att det inte bara bildar ett ingenmansland och blir en gräns mellan områden. Gränsdragningar, även om de är sociala och görs av individer, görs alltså beroende på den fysiska omgivningen och påverkar social interaktion. Vi återkommer till konkreta gränsdragningar i resultatkapitlet.

En grogrund för grannskap kan vara gemensamma förutsättningar och bakgrunder hos befolkningen, exempelvis nationell eller kulturell tillhörighet (Chaskin 1997). Dessa grannskap omtalas ofta i sammanhang av segregering, vilket dels förklaras med att personer med utländskt påbrå placeras i mindre attraktiva områden där andelen utlandsfödda redan är stor, av exempelvis fastighetsförvaltare (Popoola 2008). Men man kan också hävda att människor själva föredrar att bosätta sig i områden där människor med liknande bakgrund lever (Bjurling & Berntsson 1994, Greiff 2008). Jacobs och Chaskin hävdar båda att mindre bostadsområden tenderar att ha större sammanhållning, och etniska grupperingar kan vara exempel på en slags faktor som kan öka gemenskapen (Jacobs 1992, Chaskin 1997). Många miljonprogram vittnar ofta, trots strukturella problem som arbetslöshet och fjärmande från samhället, om de starka sociala gemenskaper som uppstår hos människor med liknande bakgrund och situation (Blomé 2008, Bjurling & Berntsson 1994, Chaskin 1997). Den flyktinginvandring som i Sverige ägde rum under 80- och 90-talet mötte en svårare situation än de som tidigare arbetskraftsinvandrat (Bjurling & Berntsson 1994, se även bakgrundskapitlet). Dessa individer hade, och har fortfarande, inte samma förutsättningar att komma ut i arbetslivet eller externa sociala gemenskaper. Då är det troligt att de sociala banden och känslan av samhörighet inom det egna grannskapet blir än viktigare. Chaskin belyser hur nätverk av personer med invandrarbakgrund kan välkomna nyinflyttade och erbjuda en känsla av trygghet och tillhörighet. Grannskapet blir både av social och praktisk art då relationerna är viktiga för trygghet och identitet men då man också kan fungera som ett stödnätverk samt hjälpa varandra med praktiska saker (Chaskin 1997). Dessa nätverk

kan också vara instrumentella i förbättringen av ett grannskap, och Jacobs understryker kapaciteten hos sociala tillgångar och befolkningens förmåga att hjälpa varandra och sitt område. Dessa förutsättningar kan vara minst lika viktiga som ekonomiska eller yrkesmässiga resurser (Jacobs 1992). Härmed menar Jacobs att ett grannskap som inte lyckas hantera områdets problem troligtvis saknar god grund för engagemang och initiativ hos invånarna, något hon anser vara väsentligt för ett grannskaps framgång (Jacobs 1992, jfr Zukin 2010).

För att kunna analysera hur Holma fungerar och uppfattas har vi tagit utgångspunkt i platsbegreppet och dess olika aspekter. Vi har orienterat oss i resonemang kring samband och påverkan mellan lokaliteter och uppfattningar av dem, och hur rumslighet laddas med mening och därigenom kan identifieras som plats. Detta har gett oss teoretiska verktyg att skapa förståelse för hur ett bostadsområde och dess fysiska förutsättningar används och upplevs av befolkningen och vad det kan ha för betydelser för det sociala livet. I resonemang kring grannskapet har vi fastställt sociala krafters och relationers betydelse för hur fysiska förutsättningar används och får betydelse. Vi ser grannskapet som en betydande del i den urbana miljön då det är en mer greppbar enhet och ett forum för individen att verka, uttrycka och engagera sig. Detta är vad vi i det empiriska arbetet har förutsatt oss att undersöka.

5 Metod

5.1 Metodologiskt ramverk

För att skapa ett empiriskt underlag har vi begagnat oss av ett etnografiskt metodologiskt ramverk som presenteras nedan. Stor emfas i det empiriska arbetet har legat på samtal - både mellan oss och människor i området, men också samtalen mellan de människor vi observerat. Etnografiska studier bedrivs i fält där forskaren kan ta del av forskningsobjektets naturliga sfär och inbegriper ett flertal metoder såsom intervjuer och observationer. Man har som syfte att dokumentera företeelser, beteenden och personliga narrativ, samt förutsättningarna för dessa (Walsh 2004, Hammersley & Atkinson 2007). Det vi förutsatt oss att i vår studie undersöka är, förutom de påtagliga fysiska och sociala förutsättningarna i området, hur människorna som befinner sig och verkar inom dessa förutsättningar härigenom skapar meningar. Ett etnografiskt ramverk och hithörande metoder är vad vi anser på bästa sätt kan ge oss tillträde till, åtminstone fragment av, människors liv - och hur de upplever och värderar sin situation, varandra och sig själva. Detta i och med den metodologiska pluralismen och då forskningen bedrivs under vad som för subjektet är familjära förutsättningar (Hammersley & Atkinson 2007). Pickering pekar på hur ett etnografiskt förfarande är beroende av ett reflexivt förhållningssätt gällande metoder (Pickering 2008). Vi har kontinuerligt fått värdera de metoder vi använt oss av och hur vi kan förbättra eller förändra - eller helt enkelt förkasta - dem för att erhålla så mycket och så väsentlig information som möjligt. Eftersom etnografens forskningsdesign är tämligen öppen sker insamling av data något ostrukturerat (Hammersley & Atkinson 2007). Vi har klivit fram och tillbaka mellan olika metoder såsom observationer och intervjuer, beroende på vad som krävts i olika situationer. Som kan ske i studier av detta slag har fokus skiftat något under forskningens gång, och vi har många gånger omformulerat frågeställningar och reviderat förhållningssätt. Detta har i processen ofta upplevts som bakslag men har i själva verket lett till ett klarare fokus och effektivare arbetssätt (Hammersley & Atkinson 2007) .

Vi har valt att arbeta abduktivt, framför en induktiv eller deduktiv arbetsgång. Ett deduktivt arbetssätt innebär ett inledningsvis fastställande av en hypotes, utifrån en teori, som i det empiriska arbetet skall styrkas. Induktion innebär en nästintill omvänd arbetsgång där det empiriska materialet får ligga till grund för formulerandet av en

hypotes. Genom att arbeta abduktivt påbörjas arbetet empiriskt men med teoretiska ställningstaganden i åtanke och en viss riktning utstakad. Detta innebär ett växlande mellan teori och empiri, och en kontinuerlig komparativ analys av materialet (Hammersley & Atkinson 2007). Trots att metoden delar egenskaper med både det induktiva och deduktiva arbetssättet skall abduktion inte ses som en blandning av dessa då den tillför nya "specifika element" (Alvesson & Sköldberg 2009).

5.2 Tillträde

En av etnografens stora svårigheter är att få tillgång till data, att kunna komma tillräckligt nära för att få värdefulla insikter och kunskap (Hammersley & Atkinson 2007). Att få tillgång till forskningssubjekt är inte det avgörande här, det innebär inte att man nödvändigtvis får del av viktig information och betydelsefulla värderingar: "Access is not simply a matter of physical presence or absence. It is far more than the granting or withholding of permission for research to be conducted" (Hammersley & Atkinson 2007: 43, jfr Walsh 2004). Detta var något som vi fick erfaras. Exempelvis insåg vi, trots klartecken från Aktivitetshuset, att det fanns stora svårigheter med att skapa förtroende och engagemang bland ungdomarna vi mötte här. Som Hammersley & Atkinson beskriver möts fältforskare ofta av skepticism (Hammersley & Atkinson 2007) i och med att etnografen oftast positioneras som just utomstående och i en undersökande roll. Detta påverkar forskaren såväl som forskningssubjekt i attityder och beteende. Det framgick förmodligen rätt tydligt att vi var utomstående som inte hade en naturlig ingång i Holma. Några ungdomar uttalade hur vi upplevdes som utomstående forskare med ett motiv att undersöka "blatteområdet". Detta faktum var något som vi från början var medvetna om och hade diskuterat och problematiserat sinsemellan. Dock blev det tydligt att vi inte hade gjort detta tillräckligt och vi insåg att vi var något naiva i våra förväntningar att vår medvetenhet om problematiken räckte. Vi glömde bort att se det från de boendes sida, att deras attityder också var avgörande. Det hade underlättat arbetet betydligt om vi hade haft en så kallad gatekeeper - en människa med en position som möjliggör det för forskaren att närma sig det som ska undersökas på ett okonstlat sätt (Walsh 2004). Eftersom vi saknade detta fanns vissa svårigheter med att komma tillräckligt nära och få förtroende från Holmaborna. I området finns också en avsaknad av platser där man på ett naturligt sätt skulle kunna mötas och prata. Därför fick vi försöka skapa en sådan - detta beskrivs i avsnittet om observationer.

5.3 Empiriskt material

Vårt empiriska material består som helhet av observationer, intervjuer, informella samtal, workshops och offentliga dokument från Malmö stad gällande Holma. Inga informanter nämns vid namn men några informanter kan identifieras genom yrkestitel. Dessa informanter har ställt upp med namn men vi har valt att ändå använda oss av titeln, då vi anser att deras position och kunskapsområde är av vikt i värderandet av informationen de delger oss. Samtliga informanter som ställt upp i egenskap av boende i området är anonyma.

5.3.1 Lista över informanter

Intervjuinformanter

Bosocial nätverkare, anställd hos MKB (2012-04-13)

Ordförande för Riksbyggens Bostadsrättsförening i Fosiedal (2012-03-21)

Två anställda på Områdesprogrammet, Malmö Stad (2012-03-21, 2012-03-21)

Initiativtagare och ledare för Infocenter Holma (2012-04-13)

Informella samtal, informanter

Områdeskoordinator i Holma (2012-04-23)

30-40 boende i området (2012-03-13, 2012-03-23, 2012-04-05, 2012-04-15, 2012-04-27)

Tre av ledarna på Aktivitetshuset (2012-04-18)

Vaktmästare på Folkets Hus (2012-04-20)

Caféansvarig på Folkets Hus (2012-04-20)

Två fastighetsskötare, anställda hos MKB (2012-04-15)

Workshoptagare

Första gruppen: 8 flickor åldrar 8-12 (2012-04-18)

Andra gruppen: 3 pojkar, 2 flickor åldrar 12-14 (2012-04-18)

5.3.2 Observationer

Förutom att vi under första observationstillfället lagt märke till att det inte verkade finnas några offentliga naturliga mötesplatser i Holma nekades vi dessutom tillgång till trapphus i området för att annonsera efter deltagare till våra studier. Vi kom fram till att vi behövde skapa egna förutsättningar för att träffa människor i området, och utformade vad vi kom att kalla för fikastunderna. Dessa innebar att vi vid fem tillfällen slog upp ett litet bord med två klaffstolar på olika ställen runt om i Holma. Platserna valdes för deras centrala placering och då jämförelsevis många människor passerade här. Vi dukade upp

kaffe, te, kakor och observerade härifrån området, fikandes. Vi hälsade på de förbigående som vi fick ögonkontakt med, vissa kom fram till oss varpå vi erbjöd dem fika. De som var villiga att samtala med oss, vilket de flesta var, fick veta vad studien gick ut på och berättade för oss om sin syn på området. Dessa samtal återkommer vi till i intervjuavsnittet. Varaktigheten av fikastunderna var cirka två timmar vardera tillfälle. Vi såg dessa fikastunder som tillfällen att få en viss förankring i området genom att vara synliga och tillgängliga, och genom att på ett okonstlat sätt komma över interpersonella barriärer, att få kontakt med människor och ge dem chansen att närma sig oss. Ett centralt motiv var givetvis också att samla in data genom samtal och observation, och att få idéer på hur man skulle vilja förändra området. Detta blev en observationsmetod som, tack vare att dialogerna uppstod mer naturligt än under en strukturerad intervju, gav oss både information och åsikter gällande de frågor vi ställde men också gav informanterna tillfälle att delge oss saker de själva tyckte var viktiga. Vi fick också tillfälle att vara med i diskussioner informanter emellan och därmed studera hur sociala band var knutna och fungerade i området. Denna metod blev den bäst fungerande och mest givande då människor fick tillfälle att själva engagera sig. Risken här var dock att de som gjorde detta var personer som har lätt att kliva fram och göra sig hörda och därmed finns det säkerligen många viktiga insikter och åsikter som inte har kommit fram. I detta fall bedömde vi att fördelarna övervägde nackdelarna med denna urvalsmodell.

Utöver fikastunderna genomfördes observationer även som vandringar genom området, på de många bussresorna fram och tillbaka till Holma och besök på platser som Folkets Hus och Infocenter. Vi har också upprepade gånger handlat i affären. Observationerna pågick kontinuerligt under våren och dokumenterades fotografiskt och med fältanteckningar. Inom etnografi är fältanteckningar det sedvanliga sättet att dokumentera de observationer som utförs under fältarbetet och utgör en väsentlig del av råmaterialet för forskningen (Hammersley & Atkinson 2007). Fältanteckningar är varken utdrag eller summeringar utan ska innefatta detaljerade och konkreta beskrivningar av händelser, samtal och observationer av fältarbetet och deras sociala kontext (Walsh 2004, Hammersley & Atkinson 2007). Dessa anteckningar är alltid selektiva och det som antecknas beror på forskarens uppfattning av vad som är relevant för forskningen (Hammersley & Atkinson 2007). Situationer och företeelser kan ha många betydelser och uppfattas på en mängd olika sätt och genom att vi har varit två

personer som tagit individuella fältanteckningar har vi kunnat jämföra och se hur var och en upplevde eller tolkade en situation och också kunnat jämföra med vad den andra lade större vikt vid. Detta gav oss perspektiv och ytterligare förståelse för att situationer kan tolkas annorlunda beroende på vem som tolkar och hur det som kan verka självklart inte nödvändigtvis är det. Förutom ovan nämnda noteringar skall även tankar, reflektioner och begynnande analytiska idéer som uppenbarar sig under tidens gång antecknas (Walsh 2004, Hammersley & Atkinson 2007). Detta har hjälpt oss att utveckla idéer och att teoretisera kring forskningen allt eftersom den har framskridit.

5.3.3 Intervjuer och informella samtal

En vanlig etnografisk metod är intervjun, i forskningssyfte beskriven av Kvale och Brinkman som ”[. . .] en intervju med målet att erhålla beskrivningar av intervjupersonens livsvärld i syfte att tolka innebörden av de beskrivna fenomenen” (Kvale & Brinkman 2009: 19). Intervjun är en viktig källa till information som dessutom ger forskaren möjlighet att citera informanten. Inom etnografisk forskning är kvantitativt material inte nödvändigtvis eftersträvansvärt, tonvikt läggs istället vid djupet av den information som kan delges av de utvalda informanterna (Hammersley & Atkinson 2007). Vi valde att, förutom dialog med befolkningen i Holma, samla information från områdets aktörer och verksamheter då det där fanns stor kännedom om området som helhet. De kunde tillhandahålla råd om grupper att söka sig till, nyckelpersoner att tala med och områdets sociala och fysiska förutsättningar (Hammersley & Atkinson 2007, Kvale & Brinkman 2009). Intervjuerna utfördes framför allt med involverade i områdets mest etablerade verksamheter, såsom Malmö Stad och hyresvärdar. Vi valde dessa informanter för deras kunskap om Holma och möjliga planer för områdets framtid, här har vi kunnat få en bild av vad man tenderar att satsa på och vilka värderingar som ligger bakom.

Sammantaget genomfördes fem halvstrukturerade intervjuer (se lista). Med halvstrukturerade (Kvale & Brinkman 2009) intervjuer menas att vi formulerade frågor i förväg utifrån de ämnen som var av intresse för oss men lämnade utrymme för flexibilitet med hur och i vilken ordning frågorna ställdes, samt i viss mån vad de berörde. Samtliga intervjuer bokades i förväg och genomfördes under informerat samtycke (Hammersley & Atkinson 2007, Kvale & Brinkman 2009). Det vill säga att vi, då vi kontaktade informanterna, informerade vi om uppsatsens ämne och syfte; de

förbereddes på hur intervjun skulle användas samt vad den skulle handla om. Fyra av de fem intervjuerna spelades in med diktafon. Att en intervju inte blev inspelad beror på att den var planerad som ett inledande möte. Det framgick dock tidigt under mötet att vi kunde genomföra detta som en intervju och vi bedömde det som viktigare att ta vara på situationen istället för att avbryta på grund av att vi inte hade med oss en diktafon. Alla informanter tillfrågades och gav sitt godkännande till inspelning, när vissa bad om att få stoppa inspelningen för privata kommentarer gjorde vi givetvis detta. Samtliga intervjuer har sammanfattats, och valda stycken av intervjuerna har transkriberats. En risk med detta är eventuellt informationsbortfall då delar av materialet riskerar att utelämnas och glömmas bort, särskilt som bedömningen av vad som är relevant kan skifta under forskningens gång (Hammersley & Atkinson 2007). Vi har dock valt detta tillvägagångssätt för att kunna få mer överskådlig information på pränt men utan att gå miste om särskilt intressanta formuleringar eller uttryck.

Inom etnografi sker insamlingen av data på varierade sätt men ett av de främsta är relativt informella konversationer. Dessa har varit en av de viktigaste empiriska källorna i föreliggande arbete. Definitionen av intervju är något flytande inom etnografisk forskning, och kan gälla allt från formellt förutbestämda samtal till spontana informella dialoger (Hammersley & Atkinson 2007). Därmed har vi valt att även betrakta de informella samtal som skedde under fikastunderna för intervjuer. Vi ser det som en stor fördel att vi i dessa samtal, tack vare dess lite friare former, förutom att delges information också har kunnat studera hur man agerar socialt. Dock väljer vi, för att förenkla strukturering i analysarbetet, att i uppsatsen skilja på benämningarna informella samtal och intervjuer då intervjuerna bokades i förväg, genomfördes utifrån ett striktare underlag och i en avskild möteslokal (Kvale & Brinkman 2009). De informella samtalen utgick från ett gemensamt underlag, med tre huvudfrågor gällande hur man upplever Holma, vad som saknas och hur man skulle önska att området fungerade. Frågorna diskuterades och följdes upp med spørsmål om förklaringar och exempel. Även dessa informanter upplystes om arbetets syfte och innehåll.

5.3.4 Workshops

Ursprungligen planerade vi att hålla i workshops på fritidsgården Aktivitetshuset, Folkets Hus och Infocenter Holma som är ett initiativ för medborgarservice. Platserna valdes då de huserar verksamheter med aktiva deltagare som även representerar tre

åldersgrupper - barn och ungdomar, pensionärer och vuxna. Åldersindelningen ansågs dock inte vara av så stor vikt som att det är tre verksamheter med varierande inriktning, och samtliga med sociala förutsättningar. Vår intention var att kunna förankra vårt arbete här, i fungerande initiativ och människorna som omfattas av det. Tanken var att vi tillsammans med deltagarna skulle identifiera vilka typer av initiativ man behöver satsa på i området, och vi ansåg det väsentligt att det skulle ske i en social kontext för att främja dialog deltagarna emellan. Som i fallet med fikadagarna såg vi den sociala aspekten av en workshop som både en eventuell fördel och nackdel. Deltagarna kan triggas av varandra och viktiga diskussioner kan dras igång men man riskerar även att de som är vana att kliva fram och höras är de som tar mest plats. Kanske särskilt i en social kontext där de lite blygare kan tendera att dra sig undan.

Inledningsvis planerades två workshops under samma dag på Aktivitetshuset. Vi anser att ungdomarna här är viktiga för Holma på grund av deras demografiska storlek och då det under många samtal och intervjuer uttryckts omsorg och oro över de yngres situation i Holma. Under det första workshoptillfället fick vi kontinuerligt anpassa oss efter situationen, åldersgruppen var blandad och det tillkom fler deltagare under pågående workshop. Inledningsvis hade vi planerat att använda en vägg för att sätta upp lappar, på vilka deltagarna fick skriva intryck och åsikter om Holma samt idéer på vad som fattades och vad man önskade av ett bostadsområde. Detta fick vi ändra på då vissa av deltagarna blev blyga och tyckte att det var jobbigt att andra kunde se vad de hade skrivit. I stället gick vi igenom lapparna anonymt för att ändå kunna diskutera dem i grupp. Efter den workshopen fick vi snabbt utvärdera vad som hade fungerat respektive inte gjort det och försöka anpassa oss till nästa planerade workshop som skulle äga rum direkt efter den första. Denna gick dock inte att genomföra som planerat - deltagarna var få, endast fem stycken totalt, och intresset var minst sagt svalt. Inställningen till oss och vårt arbete var nästintill fientlig och dessa lite äldre ungdomar tycktes vara måna om att bibehålla en tuff fasad. I stället för att påbörja workshopen som med gruppen innan ledde vi in situationen till ett informellt samtal i grupp. Till en början gick det att samtala men vi fick avbryta då deltagarna tappade fokus och började brottas och springa runt. Trots att workshopen inte gick att genomföra som planerat anser vi ändå att detta tillfälle gav oss mycket gällande attityder gentemot det egna bostadsområdet samt mot arbete med initiativ för områdesutveckling. Som tidigare nämnt missbedömde vi innebörden av att komma som utomstående forskare. Detta faktum var något som blev

väldigt explicit i detta sammanhang. I retrospektiv borde vi planerat deltagandet bättre för workshopen genom att samla in intresseanmälningar i förväg. Vi borde också mer ingående ha problematiserat vår forskarroll och möjliga attityder gentemot oss och vårt arbete.

Efter resultaten av workshopen på Aktivitetshuset omvärderade vi denna arbetsform och beslutade att arbeta annorlunda på Infocenter och Folkets Hus, också då det uttrycktes att man kom till dessa platser med ett specifikt syfte, exempelvis jobbsökande eller bingo, och förmodligen inte skulle ha tid eller lust till att delta i workshops. Istället valde vi att nyttja tidigare beprövade och framgångsrika metoder på Folkets hus och Infocenter, såsom observationer och informella samtal.

5.3.5 Dokument

Som komplement till vårt egna empiriska resultat har vi även nyttjat dokument från Malmö Stad som främst berör Områdesprogrammets arbete med Homa-Kroksbäck. Skrifterna redogör för hur den kommunala organisationen skall försöka utveckla det sociala hållbarhetsperspektivet och har tillhandahållit information som vi inte kunnat samlat in på egen hand, såsom statistik och kartläggning av insatser. Dokumentet har även gett oss insyn i hur Malmö Stad ser på Holma - dess brister och styrkor samt tankar om arbetet och utveckling av området. Vi har även nyttjat tidningsartiklar angående Malmö och diverse initiativ i Malmö.

5.4 Analytiska utgångspunkter

Inom etnografisk forskning pågår analysprocessen kontinuerligt genom hela forskningsperioden. Hammersley och Atkinson beskriver hur den etnografiska processen inte behöver följa en strikt och detaljerad forskningsdesign som specificeras i början, och hur tolkningskategorierna inte är inbegripna i datainsamlingen - exempelvis i scheman och dylikt - utan snarare genom en efterföljande analys (Pickering 2008, Hammersley & Atkinson 2007). I vårt fall har vi, efter varje researchtillfälle, gått igenom materialet och försökt forma analytiska hållpunkter att behandla detta med. Idéer och problematiker har definierats och omdefinierats kontinuerligt under arbetet. Denna process ska kunna formulera insikter kring resultatet och bidra till utvecklandet av analytiska uppslag. Vi har följaktligen konstant försökt att reflexivt kartlägga, jämföra och utarbeta insikter och diverse lager av mening för att skapa en komplex men ändå tydlig analytisk bild (Walsh 2004). Grounded theory, eller theorizing som det

också kan benämnas, utformades kontrasterande till enbart testande av hypoteser; här eftersträvas ett ständigt flöde mellan data och idéer, vilket ska pågå genom hela arbetsprocessen (Hammersley & Atkinson 2007). “[. . .] it is almost always a mistake to try to make a whole ethnography conform to just one theoretical framework.” (Hammersley & Atkinson 2007: 159). I det analytiska arbetet har vi ansett det viktigt att begagna flera perspektiv och angreppssätt, för att kunna diskutera de olika aspekter av ett granskning som vi under studiens gång har identifierat och undersökt. Förhoppningen med denna teoretiska triangulering (Hammersley & Atkinson 2007) är att utföra en mer nyanserad analys som härmed blir mer hållbar.

5.5 Metodgranskning

Då den etnografiska forskningsmetoden präglas av en något “fragmentarisk och kvalitativ karaktär kan det påverka frågor som rör giltighet, representativitet och generalisering av insikter som genereras i processen” (Walsh 2004). Även om man triangulerar arbetet metodologiskt genom att bruka ett flertal metoder behöver detta inte garantera att de data man får fram är tillförlitliga - det kan faktiskt innebära att man helt enkelt har fått en mängd överensstämmande fel (Hammersley & Atkinson 2007). Vi måste ändå i jämförelser av källor, metoder och utsagor kunna utgå från att vissa ställningstaganden är mer tillförlitliga, och relevanta, än andra. I vårt arbete har vi inte haft möjlighet att intervju eller samtala med alla Holmabor och alla anställda i området, detta har medfört att det finns åsikter som inte hörts. Samma sak gäller arbetet med workshops och observationssamtal. Men antalet informanter behöver nödvändigtvis inte ha en viss storlek, styrkan ligger snarare i den djupare förståelse och möjlighet till nyansering denna metod erbjuder (Kvale & Brinkman 2009).

De arbetssätt vi använt är inte tänkta att kunna fungera universellt och i vilka sammanhang som helst utan ses mer som kontextuella och har valts ut för att vi på ett så okonstlat sätt som möjligt ska kunna möta människor och generera data. Ett problem som kan identifieras med studien är dess kortvarighet. Drygt två månader av research i fält kan tänkas vara en för kort tid att ägna ett bostadsområde och dess liv. Här anser vi att delar av researchen, häri dialog med Malmö stad och studier av dokument, har kunnat ge oss ett lite längre synfält.

Viktigt att ha i åtanke är att vi som forskare deltar i processen att generera data. Man bör också komma ihåg att forskningen i sig kan påverka det som studeras (Hammersley & Atkinson 2007, Pickering 2008). Exempel kan vi se i de attityder som visades gentemot oss som forskare på bland annat Aktivitetshuset, där man kände skepsis mot att vi kom utifrån och dessutom var några i mängden av människor som vill studera området - detta har i längden byggt upp en frustration som givetvis påverkar berörda människor och därmed vårt empiriska resultat. Alltså är forskningen i sig en variabel i situationen som undersöks, och denna situation är föränderlig. Man måste ändå kunna hävda att våra olika metoder och olika studiesubjekt, underbyggt av ett flertal källor, utgör en pålitlig grund.

6 Resultat och analys

Nedan redogörs för resultatet av studiens empiriska material. Med utgångspunkt i uppsatsens teoretiska ramverk kommer detta analyseras och diskuteras utifrån hållpunkter gällande fysiska och sociala förutsättningar, möjligheter och viljor till utveckling och arbete för social hållbarhet. En viktig aspekt av vårt arbete har varit vår arbetsprocess och hur den har sett ut, påverkats och förändrats utifrån de premisser som vi kontinuerligt har fått ta ställning till. Resultatet av studierna påverkas av oss som forskare, då vi är individer vars erfarenheter och förutfattade meningar har betydelse för hur vi väljer ut och tolkar material (Seale 2004, Wenneberg 2001, Hammersley & Atkinson 2007). Ett material som i sin tur är format av de informanter och källor vi har talat med och tagit del av. Ansatsen är hur de kulturella processer och praktiker som försiggår i Holma formar olika upplevelser och aspekter av en plats, vilket vi ser som väsentligt för att förstå denna rumslighets komplexitet.

6.1 Platsen Holma

Holma är ett område söder om Malmös stadskärna, en dryg kvarts bussfärd från centrum. Här finns många grönområden, mest framträdande är de höga kullarna som utgör en del av gränsen till Kroksbäck. Husen är till stor del relativt låga, med många tvåvåningshus och ett fåtal hus med åtta våningar. Huslängorna korsas av gångstråk och bryts ibland av med skolbyggnader och parkeringar. Här finns två livsmedelsbutiker, och på ett hus syns skyltar om falafel- och pizzahak samt en frisör. Men bortsett från dessa är Holma tomt på affärsverksamhet - förutom två caféer, ett i MKBs särskilda bostadshus för seniorer och ett i Folkets hus, där man även har bingoverksamhet. Det finns en fritidsgård, Aktivitetshuset, för de under 24 men bortsett från det finns nästintill inga lokaler för aktivitet såsom träningslokaler eller bibliotek.

Jämfört med andra områden i Malmö är Holma, befolkningsmässigt och geografiskt, ett relativt litet bostadsområde. Bostäderna i Holma byggdes mellan åren 1961-1980 och området räknas som ett av miljonprogramsområdena. Holma är, som nämnt tidigare i bakgrundskapitlet, ett område som Malmö stad har valt ut att ingå i Områdesprogrammen för social hållbar utveckling. Holma är därmed betraktat som ett utsatt område i behov av förbättring (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). "Holma och grannen Kroksbäck är två områden i Malmö som ofta har

problem med våld och oroligheter präglad av det utanförskap som en del boende upplever. Därför prioriteras dessa områden i skapandet av ett tryggare och mer socialt hållbart Malmö.” (Hultenmo 2011). En anställd inom Områdesprogrammet för Holma samt en representant på MKB klassificerade området som ett socioekonomiskt svagt område - 24 procent har försörjningsstöd, en siffra som är tre gånger Malmös totala andel (Malmö stad 2008, *Områdesfakta Holma*).

Ungdomsgrupperingar som inte har någon annanstans att träffas i området skapar mötesplatser i trapphus, portgångar och källarutrymmen, berättar en anställd på MKB. Dessa platser har kommit att uppfattas som stökiga och hotfulla av andra boende som inte tillhör denna gruppering. Det har också lett till att MKB stängt av hissarna ner till källare i vissa hus, och låst många portar. Enligt ledaren för Infocentret vistas många ogärna ute i Holma - dels då det inte finns mycket att göra i området men också då man inte vill springa på “bråkstakar”, detta framkommer även under flertalet observationssamtal. Ett stort antal informanter, såväl under observationer som intervjuer, vittnar trots detta om en positiv känsla för området hos de som bor och verkar här. Samtliga trivs bra och tycker om människorna i området, många äldre vittnar om god sammanhållning grannar emellan. Ingen sticker under stol med att här finns problem, men de positiva ordalagen är många. På detta sätt använder människor och gör mening av Holma och platserna som utgör området, som i fallet med hur trapphusen upplevs som hotfulla och stökiga. Det sociala livet påverkas av dessa platser, på samma gång som platserna påverkas av hur de levs; om människor undviker platser de upplever som ödsliga eller otäcka kan det ytterligare förstärka denna atmosfär.

Som geografisk lokalitet utgörs Holma av 36 hektar i södra Malmö (Malmö stad 2008, *Områdesfakta Holma*). Men som plats utgörs Holma av flera olika definitioner, historier och innebörder beroende på vem man talar med och vems definition man tar del av (Cresswell 2004, Massey 2005). Den mediala bilden av Holma är präglad av oroligheter och problem, medan många utsagor från boende i området vittnar om helt andra saker; om sammanhållning och gemenskap. Under ett informellt samtal berättar en fastighetsskötare hos MKB att han, innan han började arbeta i Holma, delade medias bild av området som stökigt och hotfullt. När han väl började arbeta i området insåg att den bilden var felaktig. Det levda rummet i Holma är inte fritt från problem eller oro, detta nämner många informanter. Men bilden av Holma som medialt koncept kan

påverka hur utomstående definierar platsen och därmed relaterar till den, och när dessa människor förhåller sig till boende i Holma blir det i termer av "vi och dom" - vilket i sin tur kan påverka Holmabornas bild av sig själva (jfr Massey 2005). Massey poängterar hur vår perception och värdering av plats också påverkar hur vi ser på världen, vår egen plats i den och vår relation till andra platser och människor. Detta blir framförallt tydligt under workshopen på Aktivitetshuset (se metodkapitlet) där några av ungdomarna omtalar Holma som "blatteområde" och därmed identifieras området och de själva som utanförstående det svenska samhället.

6.2 Fysiska aspekter

En anställd på Områdesprogrammet påpekar att Holma är något problematiskt rent platsmässigt; området ligger avskärmat av en bussled och i en "ficka" av vägar vilket kan upplevas som att det stängs in och försvårar en naturlig rörelse till och genom området. Då Holma nästan uteslutande består av bostäder blir det inte heller aktuellt för människor som inte bor här att ta sig hit och röra sig i området - det finns helt enkelt ingenting som drar utomstående hit. Under ett möte med MKB informeras vi om att de ska bygga tre höghus där en av de centrala parkeringarna finns, i södra Holma. I dessa nya fastigheter kommer även Riksbyggen att äga bostadsrätter, på så sätt kommer man att ha fastigheter med blandade förvaltningsvillkor. Många boende, och även anställda hos fastighetsägarna, visar sig under observationssamtal positiva till det nya bygget. Så även till de stora satsningarna i Hyllievång som angränsar till området - de tror att det kan locka människor även till Holma då den bussled som går ut till Hyllievång passerar Holma på vägen.

Gatorna, eller gångvägarna, i Holma används inte till mycket annat än förflyttning mellan olika punkter, människor stöter på varandra under färden men det finns inte många naturliga "stopp" att exempelvis sitta och samtala på. Spritt i området finns lite bänkar och planteringar men inte mycket mer. Det finns inga bilvägar in i området, vilket omtalas som ett problem av ordföranden på Fosiedals bostadsrättsförening. Det är svårt när människor flyttar att man inte kan komma in med bil, även om det finns kärror att låna till större möbler menar han. I stället för sopbilar hämtas soporna i MKBs fastigheter av häst och vagn, ett speciellt och trivsamt inslag i utemiljön. Bristen på bilvägar har med andra ord lett till lite mer kreativa logistiska lösningar men rörelsen i området skulle kunna underlättas av platser där man kan stanna upp och sällskapa, som

är möjligt exempelvis på uteserveringar i innerstaden. Jacobs hävdar att gator och gångvägar är en plats där viktig social interaktion äger rum, vilket är positivt för området i stort. Hon poängterar också vikten av andra aktörer än bara de boende som viktiga för översyn och kontinuerlig uppsikt (Jacobs 1992), och i Holma finns inte många aktörer av det slag Jacobs nämner - exempelvis affärsinnehavare som kan ha kännedom om området och även utgöra en mötesplats för befolkningen. Rörelsen genom området, som Jacobs ger stor vikt, skulle kanske med hjälp av denna typ av mötesplatser kunna berikas och det skulle också bidra till ett mindre ensidigt brukande av utemiljöerna (Jacobs 1992).

Det finns dock gott om mindre grönområden som på sommaren används till picknick och fotbollsspel. Något nästan alla informanter påpekar som positivt med Holma är just att det är ett så grönt område. Grönskan, de välvårdade rabatterna och kolonilotterna kan upplevas som bidragande faktorer till trivseln och uppfattningen av Holma som hemtrevligt. I Holma finns ett antal lekplatser, framförallt i anslutning till skola och fritidsgård. Bland Kroksbäckskullarna leker barn och på denna plats har Malmö stad under våren 2012 färdigställt en äventyrslekpark. Barnen i området verkar inte särskilt exalterade över den nybyggda parken men då den profileras som just "äventyrslekpark" finns här möjligheter att locka utomstående från områden där det inte finns liknande lekplatser. Sådana rörelser mellan områden kan vara ett element som motverkar mentala gränsdragningar (Jacobs 1992, Cresswell 2004) och i längden bidra positivt till Holmas identitet. MKBs avtal med boendegruppen Självfövaltarna är ett sätt att hantera ägande och förvaltande som även framhållits positivt av Sveriges riksdag (Hoffman 1996). Gruppen samordnas av 4 personer och handhar, gentemot sänkt hyra, ansvaret för vissa gårdar och uteområden. Zukin beskriver hur "community gardens" som anlades i flera bostadsområden i New York mellan 1970 och 1990 innebar möjlighet till rotande för befolkningen (Zukin 2010). I Zukins fall hade odlarna inte någon form av laglig rätt till sin lott, vilket Självfövaltarna på ett sätt får. Initiativet bidrar därmed till ökat engagemang från de boende, och ger dem samtidigt ett reellt inflytande över dessa ytor.

6.3 Gränsdragningar

I Holmas norra del består området av bostadsrätter ägda och förvaltade av Riksbyggen, dessa utgör 35 procent av bostäderna i Holma (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). En upptäckt som görs under intervjuerna och de informella

samtalen är hur Holma inte av alla upplevs eller benämns som ett enhetligt område. Boende i Holmas norra område, där Riksbyggen är fastighetsägare och fastigheterna är bostadsrätter, vill inte kalla detta område för Holma. I stället benämns det som Fosiedal, vilket även busshållplatsen här anger. Det tycks följaktligen finnas ett visst stigma i benämningen Holma. Ordföranden för Fosiedals bostadsrättsförening är väldigt noga med att poängtera att han minsann inte bor i Holma utan i Fosiedal och verkar nästan stött när vi gör detta antagande. Han tar fram en karta över området och visar hur Hyacintgatan (se karta 2) utgör vad han benämner som den “magiska gränsen”. Ordföranden, som bedöms ha god kännedom av området då han innehaft posten i elva år, påstår att de som bor i Fosiedal inte heller handlar i någon av de två livsmedelsbutiker som finns i Holma, då det enligt honom är en “tredjeklassaffär”. Under samtal med andra boende hos Riksbyggen förtydligas denna uppdelning av området, de anser sig inte heller bo i Holma utan tillrättavisar oss genom att påpeka att de bor i Fosiedal (jfr Tuan 1977). Denna uppfattning om uppdelningen av området verkar dock inte delas av de boende på andra sidan Hyacintgatan, i MKBs hyresrätter. De anser att Holma inbegriper hela området och att de rör sig fritt mellan delarna. Vid samtal med en boende i hyresrätt berättar dock denne att man gärna bor kvar i Holma under en lång tid men att man flyttar runt mellan olika gårdar och att det ultimata vore att slutligen köpa en lägenhet.

Förutom skyltarna på husfasaderna som indikerar olika fastighetsägare finns det inga större särdrag hos byggnaderna. Utseendemässigt skiljer sig inte Holma och Fosiedal åt nämnvärt; gårdarna är välskötta, fasaderna är hela och rena. Men det finns ändå en motvilja bland de boende i bostadsrätter att inkluderas i Holma. De olika förvaltningsförhållandena är relevanta för de boendes inflytande över boendesituationen. Boende hos Riksbyggen äger rätten till sina hem vilket torde påverka inställningen till den plats de brukar - de har ägandeskap på ett sätt som boende i MKBs lägenheter inte har. De har också större möjlighet att påverka boendet, exempelvis med medlemskap i bostadsrättsföreningen. Dessa möjligheter kan sägas resultera i olika “communityn” för befolkningen - där de som bor i bostadsrätt har mer av en organisatorisk och därmed kanske självklar koppling till varandra.

Vid intervju med en representant från Områdesprogrammet klargörs det att Malmö stad inte benämner någon uppdelning av området, att allt är Holma. Han anser det löjligt

med uppdelningen och ser ingen anledning varför man skulle göra denna. Trots att Malmö stad inte officiellt skiljer på områdena i benämningar som Holma-Fosidedal gör de likväl i talet om områdena en uppdelning mellan hyresrättssidan och bostadsrättssidan. Den "magiska gränsen" som ordföranden i bostadsrättsföreningen uttrycker existerar trots allt i människors medvetande och är implementerad hos de boende, men deras värdering av den skiftar då det för vissa är viktigt att göra en åtskillnad mellan områdena. Detta bostadsområdes gränser avgörs följaktligen av mer än bara geografiska koordinater, det kartläggs utifrån människors uppfattningar och tolkningar av sin omgivning (Chaskin 1997). Hyacintgatan är inte endast en gata, utan en plats som laddas med värdering och blir en meningsbärande skiljelinje (jfr Massey 2005).

6.4 Mötesplatser och aktivitet

Förutom matbutikerna och Aktivitetshuset finns det i området inte mycket som lockar folk ur sina hem och framförallt många unga efterfrågar "något att göra". Det finns aktiviteter riktade till seniorer i området; MKB har ett speciellt seniorhus med tillhörande seniorcafé och vid husets gård finns det en boulebana som enligt personal på MKB uppskattas av de äldre. Folkets Hus är öppet för alla men har endast aktiviteter riktade till seniorer såsom bingospel. Den enda samlingspunkten med aktiviteter för unga är Aktivitetshuset som är öppet för barn och ungdomar från årskurs ett upp till 24 år. Aktivitetshuset har öppet alla dagar i veckan förutom söndagar, och har olika öppettider för olika åldersgrupper. På måndagar får endast tjejer vara där. Aktivitetshuset är välbesökt och ofta vill ungdomar komma dit även innan utsatt tid, berättar en av ledarna. Platsen uppskattas av de flesta och det tycks vara mycket av sociala skäl då samtliga barn och unga hävdar att man får vänner här. Aktivitetshuset beröms även av flera vuxna som menar att det är värdefullt för ungdomarna att ha någonstans att vara. Fler platser och aktiviteter att mötas i efterfrågas, bland annat shopping och caféer eller restauranger. Under workshopen på Aktivitetshuset kommer önskemål upp om någonstans för både vuxna och barn att träffas och umgås: "Jag vill ha en restaurang [*sic*] som hela familjen tycker är mysig", "Jag vill ha ett stort hus som barn och vuxna kan leka [*sic*"]". Många ungdomar efterfrågar även ett internetcafé.

Även flertalet vuxna, såväl representanter från Områdesprogrammet som informanter från informella samtal, efterfrågar mötesplatser för vuxna, detta uttalas också av

Områdesprogrammet: “[. . .] mötesplatser för vuxna både i ute- och innemiljöer och även mötesplatser för blandade åldersklasser.” (Malmö stad 2011: 20, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*). Enligt Jacobs resonemang om hur ett bostadsområde bör fungera utåtriktat (Jacobs 1992) kan vi också fastställa att kommunikationen bör understödjas även inom området. Fler offentliga mötesplatser kan då underlätta för folk att umgås, knyta kontakter och stärka de sociala band som finns och därmed stärka känslan av grannskap. Folkets hus är den enda lokalen i området där vuxna kan samlas. Lokalen är belägen bredvid parkeringsplatserna strax utanför bostadsområdet och vaktmästaren på platsen påpekar att platsen har dåligt med besökare, delvis då den inte ser särskilt inbjudande ut. Han menar att det är naturligt att man väljer “mysiga” ställen att hålla till på när man ska umgås.

I relation till detta framkommer det frekvent, bland annat under observationerna, att “Holma är hemma”, och många uttrycker starka band till området. Om man ska resonera kring autenticitet i Holma bör man kanske skilja på autenticitet som “stil” och som människors relation till området. Zukin talar om autenticitet i urbana miljöer, och förlusten av den; att man sörjer det genuina, om sökandet efter autenticitet och känslan av ett grannskap. Jacobs pratade inte om autenticitet. “She talked instead about density and diversity, about ‘character and liveliness’, and how to ‘avoid the ravages of apathetic and helpless neighborhoods’” (Zukin 2010: 220). Ett miljonprogramsområde kan vara problematiskt att tala om i termer av autenticitet då denna typ av bostadsområde ofta förknippas med den apati och hjälplöshet som Jacobs talar om. Holma är ett miljonprogramsområde men bär inte utseendet av det, mycket tack vare begränsningen av höghus. Även grönskan är en bidragande faktor (jfr Jacobs 1992, Zukin 2010). Men vad är då förutsättningarna för autenticitet hos ett bostadsområde? Är kulturella uttryck och estetiska interventioner ett tecken på autenticitet? Autenticitet är också som Zukin påpekar ett begrepp som tenderar att användas “utifrån” och inte av de som själva lever i ett område (Zukin 2010), vi har valt att använda begreppet men vill ge det andra faktorer än estetiska. Vi anser att man i stället kan tala om autenticitet i form av medborgares engagemang, som i fallet med Självförvaltarna, och som en känsla av grannskap.

6.5 Hantering av problem

Under ett observationstillfälle frågar vi en fastighetsskötare om hur han anser situationen i Holma ser ut och han utgår från att vi vill prata om kriminella problem men påpekar snabbt att bilden av Holma är betydligt värre än realiteten. Dock tar många, både aktörer och boende, upp underliggande bekymmer såsom arbetslöshet och sysslolöshet, och hur dessa kan vara roten till de mer kraftiga symptomen på problem i området såsom vandalisering, droger och våld. Efter skottlossningarna i området 2011 sammankallades ett möte för att bemöta detta vilket resulterade i tio punkter för att förbättra området och motverka mer våldsamma problem. Bättre belysning och röjning av buskage har genomförts, och individer har också engagerat sig i nattvandringar (Frosberg & Häggström 2011). Och trots problemen finns ändå en etablerad positiv känsla för området bland de boende; under observationer ser vi folk hälsa och småprata med varandra och vi får ta del av många vittnesmål om att människor trivs här.

Mediala bilder, både av Malmö och av Holma, är symptomatiska för hur vissa aspekter av Malmö inte fungerar. SVT-serien "Malmöpolisen" är ett aktuellt exempel för hur Malmö ofta porträtteras som en stad härjad av kriminalitet och våld. Dagspressen och lokala tidningar vittnar både om bilder av Holma som ett otryggt område (Frosberg & Häggström 2011) men också om kritik mot hur problem såsom otryggheten bemöts. I Sydsvenskans Malmödel den 5 april 2012 kan man läsa om hur den enorma mängden projektsatsningar sedan sekelskiftet i stadsdelen Rosengård mer och mer har lett till en misstro mot initiativ för att förbättra profilen i problemområden. Jens Mikkelsen beskriver den så kallade "projektsjukan"; hur en mängd projekt dras igång med intentionen att förbättra integration, skolresultat, kommunikation och så vidare men som snarare fått de boende i aktuella områden att tröttna på att bli försökskaniner i mångmiljonsatsningar som i längden inte leder någon vart (Mikkelsen 2012).

Om vi i likhet med förra seklets urbanforskare ser staden som en kropp är det kanske inte svårt att konstatera att alla delar inte fungerar vilket påverkar stadens hela fysik - bland annat i attityder till olika områden och i uppfattningen av den egna staden. För att ta itu med problemen kan en användbar del av liknelsen vid kroppen vara nödvändigheten av att finna orsaken till problemen och inte bara själva symptomen. För att exemplifiera kan vi se på hur ungdomar i området upplevs som stökiga och ibland även hotfulla. Om vi ser det som ett symptom på något underliggande såsom

sysslöshet, dålig ekonomi och frustration kan vi anta att åtgärderna för problemen bör bemöta dessa symptom, och inte bara uttrycken för dem. En anställd på MKB efterlyser fältarbetare i området, som kan ha kontakt med de unga, lyssna på dem och förhoppningsvis agera som goda förebilder. Detta utan att ha för privata kopplingar med någon, då han menar att det kan vara obekvämt att ty sig till någon som man har andra sociala band med. Behovet av mötesplatser uttrycks också frekvent av olika informanter. Att den unga befolkningen, i sökandet efter sådana platser, tränger sig in i utrymmen som de till att börja med inte har något ansvar för, triggade av gruppträck, ökar troligen också risken för vandalisering. Under ett samtal med en anställd på Aktivitetshuset talar hon om hur man vill få ungdomarna att känna ansvar för området och dess fysiska förutsättningar, för att minska skadegörelse och ge de unga en chans att investera i sitt område och därigenom förbättra relationen till det (jfr Zukin 2010, Jacobs 1992). På så vis kan de även mer aktivt bidra till ett handgripligt förhållande av Holma som plats.

6.6 Känslan av grannskap

Flera personer vittnar under samtal och intervjuer om goda kontakter i området, att man känner många och har god sammanhållning. Under workshoptillfället på Aktivitetshuset uttrycker en pojke att man inte är rädd i området, eftersom alla känner alla. Det verkar som att det finns en utpräglad känsla av "community" i området; under observationerna iakttar vi hur personer som kommer fram till oss drar till sig flera människor som de samtalar med och tycks ha en vänskaplig relation till. En viktig funktion hos de "communityn" som kan uppkomma exempelvis i miljonprogramsområden är, förutom känslomässiga band, möjligheten att stödja varandra i det vardagliga livets göromål.

MKB huserar en rad initiativ i samarbete med Områdesprogrammet. Ett exempel är Infocenter Holma där föreningen Aktiva Kvinnor i Hyllie har startat och driver en verksamhet liknande ett medborgarkontor. Områdeskoordinatören för Holma talar om Infocenter som en succé och jämför med hur det tidigare fanns ett medborgarkontor på Kroksbäckskolan som fick stänga igen då det endast kom cirka tolv personer under året som det var öppet. Han understryker att medborgarkontoret initierades av tjänstemän, utformades av tjänstemän och drevs av tjänstemän och menar att detta faktum nog var en stor anledning till varför det inte var så välbesökt. Istället berömmar han Infocenter som tvärtom initierades, utformades och drevs av boende i Holma. En anledning till

framgången kan vara att medborgarnas definition och kännedom om Holma utgör en starkare basis för initiativ än utomstående tjänstemäns; de boende har med stor sannolikhet en större förståelse för området och dess nyanser. Cresswell exemplifierar dessa olika perspektiv med hur kunskapen om havet hos en som vant färdas där är mer rik och komplex än hos den som inte har någon erfarenhet av denna plats (Cresswell 2004).

Det finns vissa verksamheter och aktiviteter att samlas kring i Holma, Aktivitetshuset och Infocenter är två redan nämnda. Ett problem är kanske de som faller utanför dessa verksamheter och inte har något given tillhörighet, exempelvis de ungdomar som inte släpps in på Aktivitetshuset om de har bråkat för mycket. Informanter från MKB, Malmö stad och Folkets Hus vittnar om att det finns flera kulturföreningar i området, uteslutande med nationell anknytning. Samtliga hävdar att föreningarna har sitt eget fokus och kanske inte ser någon anledning till samverkan. Men någon slags gemensam plattform eller broar mellan föreningar kanske skulle kunna föda goda samarbeten, och även motverka eventuella murar utåt av det slag som Cresswell pekar på (Cresswell 2004). Kanske det skulle vara till hjälp för de som inte har en given plats i de befintliga föreningarna. Folk skulle även kunna mobiliseras kring problem, och genom detta stärka grannskapet och en gemensam känsla av plats. Detta har gjorts vid särskilda tillfällen, såsom tidigare nämnda trygghetsmöte 2011, men en större kontinuitet i sådan samverkan skulle kunna bidra till att förebygga att problem uppstår.

6.7 Medborgarna och projekten

Workshopen är vårt mest framträdande exempel på den projekttrötthet som nämndes inledningsvis i uppsatsen. En fråga som tidigt kommer upp när vi berättar om vårt arbete under workshoptillfället är om det verkligen kommer leda till någonting. Frågan ställs först av en åttaåring, men både hos första och den andra äldre gruppen är skepsisen stor. Även en av ledarna på Aktivitetshuset efterfrågar kontinuitet i de initiativ som startas upp, och menar att det är just denna brist på kontinuitet och förankring som leder till frustration hos medborgarna, och framförallt kanske ungdomarna. Deltagarna under workshopen uttrycker tydligt en misstro och i viss mån fientlig inställning till workshopsituationen som sådan, och påpekar hur man känner sig som ett undersökningsobjekt. Man ifrågasätter också varför det endast görs

undersökningar i “blatteområden” och undrar uttryckligen om vi har kommit för att starta upp ett nytt projekt.

Detta är en fingervisning om det vanskliga med att initiativ inte leder till någonting långvarigt, och att hoppet om förbättring så småningom urvattnas. Trots att medborgardialog i initiativ och samarbete med de boende efterfrågas och understryks i Områdesprogrammets skrift (Malmö stad 2011, *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*) blir det genom våra intervjuer och mailväxlingar tydligt att det är svårt att få till i praktiken. Under intervjun med en anställd på Områdesprogrammet berättar hon om hur de välkomnar förslag på initiativ från boende, men att det är svårt att få dem förverkligade. Initiativtagarna måste ha uttalade och konkreta förslag på hur initiativen skall kunna genomföras och verkställas för att det ska bli aktuellt för Områdesprogrammet att ta initiativet i beaktning. När vi vid ett senare tillfälle samtalar med Områdeskoordinatören för Holma uttrycker han att det finns stort intresse utifrån för samarbete och forskning gällande utvecklingen av Holma men att det fattas tid och resurser från Malmö stads sida för att ens diskutera sådant arbete. Kan det vara så att projektsatsningarna är en genväg till förbättring, men en genväg som fallerar då projekten ses som just projekt, och för att de inte implementeras hos boende i området? Vad som bör strävas efter är initiativ som kan bli långsiktiga, och en självklarhet för Holma: “One of the unsuitable ideas behind projects is the very notion that they *are* projects, abstracted out of the ordinary city and set apart. [. . .] The aim should be to get that project, that patch upon the city, rewoven back into the fabric - and in the process of doing so, strengthen the surrounding fabric too.” (Jacobs 1992: 392).

Insatser i en stadsdel görs ofta med incitament för ökad trygghet, “avslummande” och större attraktionskraft. Detta är givetvis inte i sig något dåligt men problematiskt är vem som har inflytande över vad som får ta plats och vilka satsningar som genomförs. Detta inflytande har betydelse för formandet av en plats och dess identitet. Och här tycks finnas dissonans mellan ansvaret för Holmas rumsliga aspekter; de människor som lever på platsen har inte en avgörande del i konceptualiseringen eller utformandet av de fysiska förutsättningarna (Lefebvre 1991). Även Zukin påpekar detta, hur staten eller kommunen inte är särskilt bra på att arbeta i samklang med grannskapet, framför allt i mindre välbeställda områden (Zukin 2010). Malmö stad kan ändå tyckas vara en bra partner i denna bemärkelse. I Områdesprogrammet uttrycks hur man försöker samla in

initiativ från de boende och hjälpa till att starta upp dessa för att verksamheterna sedan ska drivas av medborgarna. Detta vittnar även en anställd på Områdesprogrammet om. Hon menar att individer och föreningar inte kan lägga 8 timmar om dagen på projekt, följaktligen finns behovet tjänstemän som kan det.

7 Uppslag för fortsatt arbete

7.1 Problem med projekt

I denna studie har vi behandlat grannskapet som en i hög grad kulturell företeelse då det är en typ av plats som beror och får mening av människors agerande, resonering och relationer. Inom forskningsfältet Cultural Studies är ett vanligt fokus just undersökandet av vad människors dagliga göranden har för betydelser (för aktuellt sammanhang). Vi kan här skapa sådan kunskap genom att studera en social plats (Longhurst et al 2008) och dess innebörd för invånarna. Uppsatsen kan användas som ett förarbete, vilket avser att presentera viktiga problematiker att ta i beaktande när man arbetar med initiativ för utveckling av Holma. För att kunna få en uppfattning av området utöver statistik och koordinater har det varit av vikt att göra en mer kulturanalytisk undersökning av området, dess invånare och lokala aktörer. Då vi vill göra arbetet användbart på ett praktiskt plan är det också viktigt att vi kan koppla detta till handgripliga strategier att arbeta med.

Arbete med kreativa strategier är inte ett oproblematiskt kapitel, och det är också en aktuell diskussion för just Malmö. Under 2012 har ett flertal tidningsartiklar i lokal och regional press behandlat den så kallade “projektsjukan” eller “projektröttheten” (Mikkelsen 2012, Högström 2012) som blivit ett resultat av de många förbättringsprojekt man dragit igång framförallt i Rosengård. Dessa har, till stor del på grund av sin kortsiktighet och svaga förankring, haft dåligt genomslag hos befolkningen då resultat har varit kortvariga eller uteblivit helt. Som tidigare nämnt har detta resulterat i en misstro och uppgivenhet hos befolkningen.

Det finns givetvis fördelar med att arbeta i projektform, då det erbjuder nya arbetsätt och möjlighet att forma idéer. Men projekt ses ofta som tillfälliga insatser med en början och ett slut. Detta behöver inte vara något negativt, men det är problematiskt för arbete i ett bostadsområde, som ju finns kvar efter projektets avslut. En viktig hållpunkt är att lösningar ska vara hållbara och långsiktiga oavsett om de bottnar i ett tillfälligt projekt eller inte, och det tycks vara här många projekt fallerar. Att se projektet i sig som lösning på ett problem verkar alltså inte vara en helt hållbar inställning. Arbete med utveckling och förbättring av ett område bör enligt vår studie utgå från brukande av

befintliga resurser som redan finns förankrade i området. Att ta tillvara på rådande medel och befolkningens kunskap och engagemang anser vi vara ett sätt att främja invånarnas ägarskap av initiativet i det att de har större chans att påverka och forma sitt område och vad som sker där. Med föregående arbete i beaktande presenterar vi nedan ett förslag på initiativ för utvecklingsarbete i Holma.

7.2 Dela Holma

Vid första fikastunden diskuterar vi uppfattningar om området och grannskapet med en medelålders man, boende i hyresrätt i Holma. På tal om grannsämja berättar han om hur en granne en gång knackade på och bad om att få låna hans busskort då hon hade förlagt sitt. Mannen uttrycker hur det är en självklarhet för honom att ställa upp för sina grannar och han vittnar om en "tjänster och gentjänster"- mentalitet som blev en inspirationskälla för följande förslag.

Dela Holma är ett initiativ för främjande av bättre kontakt och samarbete mellan grannar där man kan utbyta tjänster eller låna saker av varandra. Verksamheten kretsar kring en plattform för kunskap och färdigheter där man antingen kan annonsera ut tjänster som man är i behov av eller har möjlighet att utföra, eller något man behöver låna eller är villiga att låna ut. En person kan vara i behov av en hammare, och annonserar ut detta. En annan person har en hammare att låna ut och svarar på annonsen. Denna person behöver i sin tur hjälp med att översätta en text vilket en tredje person är duktig på. Boende i området annonserar sina behov eller resurser via en samordnare som matchar dessa med andra resurser eller behov. Man väljer själv vem man vill hjälpa eller få hjälp av men samordnaren kan här komma med rekommendationer. Samordningspunkt för verksamheten finns med fördel i en lokal i området dit boende kan komma för annonsering via anslagstavla eller en offentlig dator. De boendes behov och resurser förs av samordnaren in i en digital bank för underlättad administrering, här kan dessa kategoriseras och även kommuniceras via en digital plattform som man har tillgång till via internet. En webversion har fördelen att möjliggöra skapandet av ett personligt konto, sökfunktioner och tillfälle att kommentera och diskutera verksamheten och med de verksamma utöver personliga möten, till exempel genom att lämna omdömen för att styrka pålitlighet. Vi anser att idén är relevant för Malmö stads arbete med social hållbarhet och ser initiativet som en möjlig

beståndsdel i detta arbete. Ett samarbete med hyresvärdar är av fördel då de kan understödja verksamheten genom att upplåta lokal för samordning. En eller två personer behöver också engageras för samordning samt utveckling och drift av webplattformen, dessa kan anställas av Malmö stad som på så vis skapar arbetstillfällen - med fördel för boende i området.

7.2.1 Styrkor och svagheter

Detta uppslag anser vi har åtskilliga förmåner. Det har fördelen att kunna inbegripa flertalet sysslor och funktioner, och har därmed potential att engagera många i området. Detta kan bidra till att minska åtskillnaden mellan hyresrätter och bostadsrätter om boende i dessa områden får en gemensam plattform att mötas på. Då initiativet inbegriper hela Holma blir den "magiska gränsen" mindre väsentlig då vikten inte ligger i var man bor i området utan vad man kan ha för utbyte av varandra. Om man börjar röra sig mer i området blir den mentala kartan större och mer inkluderande (jfr Cresswell 2004). *Dela Holma* är en modern tappning av att "låna en kopp socker av grannen" som kan möjliggöra nya förhållningssätt mellan boende i ett område. Men det uttalat väsentliga behöver inte vara sociala aspekter, utan snarare vad man praktiskt sett har att tjäna på detta. Då arbetslösheten i Holma är relativt hög finns här många oanvända resurser. Människor kan inom detta initiativ få möjlighet att få utlopp för sina färdigheter, samt generera ytterligare kunskap och kontakter som kan vara till nytta för arbetslivet. Också ungdomar, som av många identifieras som en utsatt grupp, skulle med initiativet ha möjlighet att bidra med egen kunskap och få något i utbyte av andra. Initiativet har både ekonomiskt och miljömässigt positiva faktorer, då det kan hjälpa människor att spara pengar och även minska onödig konsumtion. En av de boende vi talar med förklarar att det finns en del stökiga ungdomar ute i området på kvällarna men att han aldrig känner sig otrygg eftersom han känner igen alla. *Dela Holma* innebär möjligheter för de boende i området att skapa kopplingar till varandra och även om dessa är formella och inte behöver bli särskilt nära kan det öka igenkänningen av människorna i ens omgivning och därmed bidra till en ökad känsla av trygghet. Initiativet kan också ge befolkningen ökat inflytande över sitt närområde i det att de engageras i en platsbunden verksamhet, och som resultat kan de känna större ägandeskap för området.

Problematiskt med *Dela Holma* är att förslaget är utarbetat och formulerat av oss, två utomstående forskare. Dock har förslaget grund i önskemål och tankar som kommer från befolkningen i Holma gällande problem med sysslolöshet och dåliga möjligheter att mötas. Med framgångarna hos Infocentret i beaktande har vi konstaterat att initiativ som förankras på detta sätt har potentialen att bli mer långvariga och framgångsrika än kortsiktiga projekt som inte grundas i befintliga behov och resurser. Verksamheten har inte, än så länge, beräknad möjlighet att direkt generera arbetsmöjligheter som kan ge en inkomst, bortsett från anställning av en samordnare. Vi ser dock inte detta som en arbetsmarknadsåtgärd utan som en åtgärd för grannskapets väl.

7.2.2 Liknande initiativ

En verksamhet som i upplägg liknar *Dela Holma* är den svenska websidan *Hinner Inte, Hinner Du?*, en rikstäckande kommunikationsplattform för uppdrag och tjänster.

Verksamheten bygger på utannonserande av tjänster medborgare emellan, en väsentlig skillnad är dock att *Hinner Inte, Hinner Du?* tar 16 procent i provision och att den som begagnar en tjänst här betalar för den (*Hinner Inte, Hinner Du?* 2010). De boende i Holmas norra del har redan möjlighet till nyttjande av en jämförbar tjänst.

Bostadsrättsföreningen driver sedan 2008 projektet *Hemservice*, där en person har anlåtats som områdets egna "fixare". Mot en taxa på 50 kronor per påbörjad halvtimme utför han diverse tjänster åt de boende, dessa kan variera från socialt umgänge till enklare elarbeten (*Brf Malmöhus 24*, 2011). Tjänsten omtalas av ordföranden i bostadsrättsföreningen som väl använd och uppskattad av de boende och vi kan därmed anta att det finns behov och vilja att dra nytta av en sådan slags verksamhet. Vi ser stor potential i att utveckla en idé av detta slag, men grundat i samarbete mellan de boende i området. *Dela Holma* kan visserligen utvecklas med tjänster mot betalning, men då medför det nya faktorer som kan vara problematiska såsom betalning och beskattning. En viktig poäng med *Dela Holma* är att det ska vara ett gångbart initiativ som inte behöver inbegripa monetära tillgångar utan ta tillvara på boendes övriga resurser.

8 Sammanfattning och diskussion

Vid första anblick kan en stad anses vara en relativt lätt sak att definiera. Men går man lite närmare uppenbarar det sig rätt snabbt att en stad är en komplex företeelse, en plats som utgörs av flera olika element och enheter som är avhängiga varandra. Hur vi resonerar kring rumslighet och definierar en plats påverkar hur vi betraktar och förhåller oss till vår omgivning. Det påverkar vår rörelse genom platsen, våra sociala relationer och vår egen självbild. Människor investerar känslor och betydelser i en plats vilket medför att platser har olika innebörder för olika individer. Genom att studera bostadsområdet Holma har vi försökt få en uppfattning av hur lokala aktörer och boende i Holma upplever området och investerar mening i det. Vi har undersökt hur denna specifika plats fungerar och vilka förutsättningar det finns att förbättra grannskapet.

Många utomstående uppfattningar av Holma präglas av negativa associationer. Trots vittnesmål om problem såsom otrygghet, narkotika och skadegörelse, är ändå den positiva uppfattningen om Holma utmärkande för majoriteten av de samtal vi fört med boende och aktörer i området. Många upplever de många grönområdena som en bidragande faktor till trivsamt, och samtliga vittnar om starka sociala relationer i grannskapet. Relationen till det egna området är en väsentlig faktor för en känsla av ansvar och engagemang i grannskapet, och engagemang hos medborgare är ett verktyg för att göra anspråk på platsen och få större inflytande över dess identitetsskapande.

En slutsats av arbetet är att man i Holma borde arbeta än mer för att dra nytta av sina sociala tillgångar och låta initiativ utvecklas och bedrivas i nära samarbete med de boende - på så vis kan man förbättra Holma som plats. De boende i området besitter en mer nyanserad kunskap om Holma som plats än exempelvis tjänstemän som kommer utifrån, och bör därmed ses som en ovärderlig tillgång. Infocenter är ett bra exempel på vad som sker när man drar nytta av denna kunskap och när initiativ byggs upp "underifrån". Självförvaltarna är ett annat exempel, där de boende även får en erkänd bruksrätt till vissa ytor vilket ger en möjlighet att lägga in egen betydelse i platsen, och länka ihop platsens olika aspekter. Inte bara fysiska förutsättningar påverkas av detta utan även i de sociala band och sociala sammanhang som hänger ihop med detta brukande. Om denna typ av verksamhet sätts i system och kontinuerligt understöds, av

exempelvis Malmö stad som är en fast aktör i området, kan initiativ hållas vid liv även om eldsjälarna försvinner.

Vår syn på oss själva som forskare har under studiens gång problematiserats när vi, på samma gång som vi vill kritisera ett "utifrånhandlande", befunnit oss i just denna position. Det var framförallt i och med detta vi blev varse den skepsis inför förbättringsprojekt som bara ökar i takt med projekten själva. Vilket i längden gör att dessa projekt i sig kan vara kontraproduktiva, om de inte grundas hos befolkningen och tillåts ta tid att rotas. Stora ekonomiska satsningar är inte det mest avgörande för om initiativ lyckas. Jane Jacobs skrev det för över femtio år sedan, men denna studie visar att det är aktuellt än idag: "Our failures with city neighborhoods are, ultimately, failures in localized self-government." (Jacobs 1992: 114).

9 Referenslista

9.1 Tryckta källor

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2009). *Reflexive methodology: new vistas for qualitative research*. 2. ed. Los Angeles: SAGE.

Bjurling, Oscar & Berntsson, Göran (red.) (1994). *Malmö stads historia. D. 7*. Malmö: Malmö stad.

Blomé, Gunnar "Herrgården: Ett levande bostadsområde i förändring". *Inne och ute i Malmö: studier av urbana förändringsprocesser*. Lisberg Jensen, Ebba & Ouis, Pernilla (red.) (2008). Malmö: Institutionen för urbana studier, Malmö högskola : Holmbergs AB [distributör]. 91-104.

Cresswell, Tim (2004). *Place: a short introduction*. Malden, MA: Blackwell Pub.

Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (2007). *Ethnography: principles in practice*. 3. ed. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.

Greiff, Mats "Från sillamarknad till kommunikation och högskola: Omvandling och förnyelse i Malmö under 700 år". *Inne och ute i Malmö: studier av urbana förändringsprocesser*. Lisberg Jensen, Ebba & Ouis, Pernilla (red.) (2008). Malmö: Institutionen för urbana studier, Malmö högskola : Holmbergs AB [distributör]. 13-29.

Jacobs, Jane (1992). *The death and life of great American cities*. New York: Vintage Books.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lefebvre, Henri (1991). *The production of space*. Oxford: Basil Blackwell.

Longhurst, Brian (red.) (2008). *Introducing cultural studies*. 2. ed. Harlow, England: Pearson/Longman.

Massey, Doreen B. (2005). *For space*. London: SAGE.

Mikkelsen, Jens (2012). "Mycket babbel - lite verkstad". *Sydsvenskan* 2012-04-05.

Nightingale, Virginia "Why Observing Matters". *Research methods for cultural studies*.

Pickering, Michael (red.) (2008). Edinburgh: Edinburgh University Press. 105-122.

Pickering, Michael (red.) (2008). *Research methods for cultural studies*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Popoola, Margareta "Vem får bo (i) staden?" *Inne och ute i Malmö: studier av urbana förändringsprocesser*. Lisberg Jensen, Ebba & Ouis, Pernilla (red.) (2008). Malmö: Institutionen för urbana studier, Malmö högskola : Holmbergs AB [distributör]. 105-118.

Seale, Clive (red.) (2004). " *Researching society and culture*. 2. ed. London: SAGE.

Shields, Rob (1999). *Lefebvre, love and struggle: spatial dialectics*. London: Routledge.

Stevenson, Deborah (2003). *Cities and urban cultures*. Maidenhead: Open University Press.

Tuan, Yi-Fu (1977). *Space and place: the perspective of experience*. Minneapolis, Minn.: Univ. of Minnesota Press.

Walsh, David "Doing ethnography" *Researching society and culture*. Seale, Clive (red.) (2004). 2. ed. London: SAGE. 225-237.

Wenneberg, Søren Barlebo (2001). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Zukin, Sharon (2010). *Naked city: the death and life of authentic urban places*. Oxford: Oxford University Press.

9.2 Otryckta källor

Brf Malmöhus 24. *Fosiedalsnytt* # 1 2011

<http://media.fosiedal.se/2011/03/Fosiedalsnytt-Nr-1-2011.pdf> (hämtad 2012-05-18).

Chaskin , Robert J. "Perspectives on Neighborhood and Community: A Review of the Literature". *Social Service Review*, Vol. 71, No. 4 1997. 521-547. (hämtad 2012-02-13).

Chavis, David M. & Wandersman, Abraham. "Sense of Community in the Urban Environment: A Catalyst for Participation and Community Development". *American Journal of Community Psychology* Vol. 18, No. 1, 1990. 55-81.

(<http://www.springerlink.com/content/tg13ww8vh5125802/>) (hämtad 2012-02-25).

Frosberg, Oskar & Ingrid Häggström (2011) *Trygghetsvandrare vill ta tillbaka Holma; Sydsvenskan* 2011-03-25. <http://www.sydsvenskan.se/malmo/trygghetsvandrare-vill-ta-tillbaka-holma/> (hämtad 2012-04-24).

Hinner Inte, Hinner Du? (2010)

<http://hinnerdu.se/sv-se/sa-funkar-det/> (2012-05-20).

Hoffman, Ulla (1996) Motion 1996/97:Bo232 *Om Självförvaltning*, Stockholm.

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Om-sjalvforvaltning_GK02Bo232/?text=true (hämtad 2012-04-04).

Hultenmo, Daniel (2011). "I Holma och Kroksbäck gör MKB skillnad". *Vårt Malmö* # 4 2011. Malmö stad. [http://www.malmo.se/Kommun--politik/Vart-Malmo/Vart-Malmo/Vart-Malmo-artiklar/4-28-2011-I-](http://www.malmo.se/Kommun--politik/Vart-Malmo/Vart-Malmo/Vart-Malmo-artiklar/4-28-2011-I-Holma-och-Kroksback-gor-MKB-skillnad.html)

[Holma-och-Kroksback-gor-MKB-skillnad.html](http://www.malmo.se/Kommun--politik/Vart-Malmo/Vart-Malmo-artiklar/4-28-2011-I-Holma-och-Kroksback-gor-MKB-skillnad.html) (hämtad 2012-03-03).

Högström, Henrik (2012). "Så ett frö". *Vårt Malmö* # 5 2012. Malmö stad.

http://www.malmo.se/download/18.d8bc6b31373089f7d9800016127/VM%2305_2012_FINAL.pdf (hämtad 2012-06-01).

Malmö högskola (2012) *Högskolan i siffror*. <http://www.mah.se/Om-Malmo-hogskola/fakta-statistik/Hogskolan-i-siffror/> (hämtad 2012-05-05).

Malmö stad (2010) *Kommission för ett socialt hållbart Malmö*
<http://www.malmo.se/kommission> (hämtad 2012-04-05).

Malmö stad (2011) *Malmö i korta drag*.
<http://www.malmo.se/download/18.6e1be7ef13514d6cfcc800053238/MALMÖINFO++Mars+-12.pdf> (hämtad 2012-03-28).

Malmö stad (2008) *Områdesfakta Holma*.
<http://www.malmo.se/download/18.41e3f8771203894659480006021/132.Holma.pdf#search='holma+area'> (hämtad 2012-05-05).

Malmö stad (2011) *Områdesprogrammet Holma-Kroksbäck*.
http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800018597/Omradesprogram_Fa%e4rddig.pdf (hämtad 2012-02-20).

Malmö stad (2012) *Utländsk bakgrund*.
<http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Statistik-om-Malmo/Utlandsk-bakgrund.html>. (hämtad 2012-03-04).

Sandström, Daniel (2012) *Bilden av Malmö behöver kompletteras*; *Sydsvenskan* 2012-03-24
<http://www.sydsvenskan.se/malmo/-bilden-av-malmo-behover-kompletteras-> (hämtad 2012-03-30).

Sandström, Daniel (2012) *Malmö - staden som ska läkas*; *Sydsvenskan* 2012-04-14
<http://www.sydsvenskan.se/malmo/malmo---staden-som-ska-lakas> (hämtad 2012-04-28).

Stenquist, Bjarne (2009) *Malmö en socialt hållbar stad?* Rapport sänd personligen från författaren 2010-01-30.

Wellman, Barry & Leighton, Barry. "Networks, Neighborhoods, and Communities: Approaches to the Study of the Community Question". *Urban Affairs Review* 1979 14: 363-390 (<http://uar.sagepub.com/content/14/3/363>) (hämtad 2012-02-24).